

V Congrés Internacional Geografies Literàries

II Congrés Internacional Vic Negre

UVic-UCC 15, 16 i 17 d'abril de 2026

RESUMS DE COMUNICACIONS

Organitzadors:

Col·laboradors:

Leonel Abarzúa Ceballos i Alba Ambrós-Pallarés

Universitat de Barcelona

labarzua@ub.edu, aambros@ub.edu

Noves respostes a espais poètics: lectura i expansió transmèdia

En l'ensenyament de l'educació secundària obligatòria (ESO), la mediació de la poesia tendeix a resoldre's mitjançant pràctiques que estan centrades només en l'explicació del text. Aquest fet porta l'alumnat a produir respostes fonamentalment explicatives i en limita l'accés a una experiència estètica i interpretativa de la lectura. En aquest context, aquesta comunicació presenta un estudi de cas sobre l'aplicació d'una seqüència didàctica a 1r d'ESO en un centre de la ciutat de Mataró (30 estudiants), orientada al desenvolupament de la competència lectoliterària de la poesia. L'anàlisi, d'enfocament qualitatiu, se centra en les respostes i produccions de l'alumnat abans i després de la implementació de la seqüència.

La proposta es va dissenyar reorganitzant el treball amb la poesia al voltant de la construcció d'espais literaris. S'hi van abordar espais físics i simbòlics —natura, interioritat, refugi, frontera, desplaçament i memòria— pel seu potencial per activar lectures situades i per la seva proximitat a l'etapa educativa, en la mesura que connecten amb experiències freqüents vinculades al canvi, la incertesa i el sentit de pertinença.

La innovació del plantejament consisteix a desplaçar la resposta explicativa cap a pràctiques de lectura i producció textual que conceben la poesia com un espai de significació expansible. L'expansió narrativa de l'experiència de lectura a través de diferents llenguatges i suports aporta una forma específica de construcció de sentit i resignificació. Els resultats apunten a un increment de respostes interpretatives i creatives. A partir de la seqüència, l'alumnat genera respostes que traslladen els espais literaris treballats a diferents formats, afavorint una interpretació situada i una relació més activa amb la poesia.

En conjunt, la proposta ofereix una via per enfortir l'ensenyament de la poesia a secundària mitjançant una mediació que promou respostes lectores creatives i interpretatives, que articula lectura, producció i expansió narrativa transmèdia com un procés integrat. D'aquesta manera, es contribueix al desenvolupament de la competència literària a través de pràctiques culturalment significatives i d'acord amb formes contemporànies de relació amb els textos.

Aitana Alzamora Bové

Universitat de València

aitana18.tgn@gmail.com

Cartografiar la ficció: la ruta literària imaginària com a dispositiu de mediació lectora a partir de *Canto jo i la muntanya balla* d'Irene Solà

Es planteja l'estudi de la ruta literària imaginària com a modalitat específica de ruta literària amb finalitats didàctiques, a partir de l'anàlisi de l'espai narratiu a la novel·la *Canto jo i la muntanya balla* (2019), d'Irene Solà. A diferència de les rutes literàries convencionals, basades en la visita a espais geogràfics reals i identificables, la ruta literària imaginària es construeix a partir d'espais ficticials i simbòlics definits pel text i entén el territori narratiu com una cartografia interpretativa susceptible de ser recorreguda mitjançant la lectura.

L'obra de Solà constitueix un cas d'estudi especialment pertinent, ja que articula un espai d'alta muntanya pirinenca, situat de manera imprecisa entre Camprodon i Prats de Molló, a través d'una polifonia de veus humanes i no humanes que converteixen el paisatge en un agent narratiu. Núvols, animals, elements geològics o éssers de la tradició mítica intervenen activament en la construcció del relat, desplaçant la concepció de l'espai com a simple escenari i situant-lo com a element estructural del sentit. Aquest plantejament permet abordar la novel·la des d'una perspectiva geocrítica, en què literatura i espai s'articulen de manera indissociable.

Des del punt de vista de la didàctica de la literatura, la investigació analitza el potencial de la ruta literària imaginària com a instrument de mediació lectora en contextos d'educació secundària i batxillerat. Es defensa que la construcció d'una ruta a partir de fragments seleccionats i interpretats per l'alumnat, associats a categories d'espai narratiu com la muntanya, el bosc, la frontera o els espais no humans, afavoreix una lectura activa, interpretativa i situada, alhora que permet treballar la competència literària, la comprensió simbòlica del text i la relació entre literatura, territori i memòria, sense necessitat de desplaçament físic.

Finalment, es proposa que aquest tipus de rutes amplien el concepte de ruta literària com a recurs didàctic i cultural, ja que posen l'accent en el procés de lectura, selecció i articulació dels fragments més que no pas en la reproducció d'un itinerari real. En aquest sentit, la ruta literària imaginària es presenta com un model transferible tant a l'àmbit educatiu com al de la divulgació cultural i el turisme literari, i obre noves vies per repensar el patrimoni literari des d'una perspectiva interpretativa i no estrictament geogràfica.

Eleonora Anselmo

University of Genoa

eleonora.anselmo@edu.unige.it

Per una teoria del luogo letterario in Italia: la figura di Giampaolo Dossena

Il presente intervento si propone di analizzare il concetto di luogo letterario. Nel 1972, in margine a una riflessione sulla forma storicistica che lo studio della letteratura italiana ha preso, Giampaolo Dossena pubblica un libro intitolato "Luoghi letterari. Paesaggi, opere e personaggi". Il luogo letterario, legato alla biografia o all'opera stessa di un autore, è una traccia che la letteratura lascia sullo spazio che circonda l'uomo. Un luogo, per il fatto stesso di essere citato in un'opera, risulta essere modificato: la letteratura è in grado di cambiare la percezione di uno spazio. Giampaolo Dossena, oltre al libro già citato, pubblica una serie di articoli e guide turistico-letterarie che dimostrano come sia stato un anticipatore del fenomeno del turismo letterario, maggiormente diffuso poi negli anni successivi. Si scoprono così guide, percorsi, indicazioni che dimostrano quanto per l'autore il rapporto tra geografia e letteratura sia stato fondante.

Juan Luis Arceda Cuadrado

Universidad Complutense de Madrid

jarceda@ucm.es

La toponimia literaria en los Planes de Acción Urbanística del norte de Madrid: Sanchinarro, Las Tablas, Montecarmelo y Arroyo del Fresno.

La toponimia literaria en los Planes de Acción Urbanística del norte de Madrid: Sanchinarro, Las Tablas, Montecarmelo y Arroyo del Fresno.

El plan de acción urbanística (PAU) es una herramienta de planificación que define la transformación y el desarrollo de áreas de suelo para crear nuevos barrios o zonas residenciales. En 1997 se proyectaron estos PAU en espacios intersticiales alrededor de la ciudad de Madrid para poder dar cabida a más población y ampliar los servicios de la ciudad. Los desarrollos de Sanchinarro, Las Tablas, Montecarmelo y Arroyo del Fresno (este fue el último que se ejecutó) provienen de este plan. El estudio de caso estudio va a centrarse solo en estos cuatro barrios, pero se podría hacer un estudio a mayor escala con el resto de los PAU que se llevaron a cabo (en nuestro caso, los del norte de la ciudad de Madrid). A lo largo del siglo XXI se fueron desarrollando las distintas promociones urbanísticas, con sus diferentes espacios y usos del suelo diferenciados, pero hay algo a lo que no se da importancia cuando se lleva a cabo uno de estos desarrollos. ¿Y qué nombre se le da a las calles?

En el caso de la ciudad de Madrid, es el ayuntamiento el que elige cuál es el nombre dentro del callejero. Deben tener unas características comunes que faciliten el día a día de vecinos y ciudadanos (que sean relativamente cortos, que no sea difícil de escribirlos, etc.). Es complicado entender el origen de estas, y no siempre se tiene una respuesta del todo honesta por parte de las instituciones, ya que el gobierno de turno, en muchas ocasiones, orientará sus deliberaciones de elección a elementos afines a ellos, pero es importante pararse aquí.

En este caso, el trabajo pretende abordar si se ha dado prioridad en los diferentes barrios a personajes históricos relacionados con la literatura, y que va muy relacionado con la cultura del lugar de origen en muchos casos. Se va a analizar aquí cuántas calles están dedicadas a esos personajes, cuáles son y se va a proponer una ruta literaria para dar a conocer su vida y su obra. Se va a intentar hacer una visión objetiva sobre si hay una buena elección de toponimia literaria en estos barrios de nueva creación, y se propondrán propuestas de mejora para el futuro.

Jordi Arcos Pumarola

CETT-Universitat de Barcelona

jordi.arcos@cett.cat

L'ús de recursos auditius per a la posada en valor de la geografia literària

El desenvolupament del turisme literari requereix la posada en valor dels espais a través del seu vincle amb l'obra literària o amb la biografia de l'autor/a (Arcos-Pumarola i Osácar, 2022). Aquesta posada en valor se centra, habitualment, en fer accessible el contingut semàntic dels llocs literaris a través de diferents estratègies com la mediació humana, la musealització o la creació d'itineraris autoguiats. En aquest darrer cas, la senyalització i les solucions digitals són les eines més comunament utilitzades (Wang, 2025).

Tanmateix, la creació d'itineraris autoguiats comporta una sèrie de dificultats (MacLeod et al., 2013). Per exemple, en el cas de la mediació humana o la musealització, es requereix una gestió específica, un públic mínim i uns recursos que no sempre estan a disposició dels gestors patrimonials del territori. En el cas de la senyalització, tot i que existeixen diverses solucions per integrar materials complementaris, com ara els codis QR, la informació és estàtica i sovint cal vincular-la a un espai concret. Finalment, pel que fa a les eines digitals, aquestes també poden suposar un cost limitant per als destinataris turístics.

En aquesta línia, la present comunicació pretén explorar altres eines per a la posada en valor del territori a través de la literatura. Així, es proposa analitzar la incorporació d'elements auditius a les visites turístiques d'un territori, que permetin recórrer una destinació literària autònomament.

Per a fer-ho, en primer lloc es realitzarà la selecció i anàlisi d'estudis de cas que hagin utilitzat recursos auditius per a la valorització dels llocs literaris, de tal manera que pugui construir-se un marc que contingui les diferents estratègies per a l'ús d'aquest tipus de recursos en l'àmbit literari. D'altra banda, es desenvoluparà una experiència educativa consistent en la creació d'un pòdcast literari per part d'estudiants del grau de Turisme del CETT-UB a partir del llibre *Viatge per la Costa Brava* de Xavier Moret. Això permetrà explorar la potencialitat d'aquest recurs, les competències necessàries per al desenvolupament d'aquests productes per a la dinamització literària del territori, així com reflexionar sobre la idoneïtat que els futurs gestors del turisme literari incorporin l'exploració de noves formes de valorització del territori.

Elvira Asensi Silvestre i Alexandre Bataller Català

Universitat de València

elvira.asensi@uv.es, alexandre.bataller@uv.es

València, literatura i territori: disseny de situacions d'aprenentatge per a Educació Primària mitjançant l'app RuTIC

En els darrers anys, les rutes literàries i l'ús educatiu del territori s'han consolidat com a línies de treball rellevants en la didàctica de la llengua i la literatura i en la didàctica de les ciències socials, especialment quan s'articulen des d'enfocaments interdisciplinaris i amb el suport de recursos digitals (Bataller, 2026). En aquest marc, aquesta comunicació presenta un projecte de formació inicial del professorat centrat en el disseny de situacions d'aprenentatge per a Educació Primària que integren literatura, patrimoni, territori i competència digital mitjançant l'ús de l'aplicació RuTIC, desenvolupada pel grup d'investigació Geografies literàries (Bataller i Oviedo, 2025).

La proposta s'ha desenvolupat amb alumnat de tercer curs del Grau de Mestre/a en Educació Primària de la Universitat de València, en el marc de la coordinació entre dues assignatures de didàctiques específiques, corresponents a la didàctica de la llengua i la literatura i a la didàctica de les ciències socials. A partir d'un itinerari per la ciutat de València, els futurs docents elaboren en grup propostes didàctiques interdisciplinàries per a Primària que connecten textos literaris, lectura del paisatge urbà, patrimoni cultural i mediació digital.

El projecte parteix de la consideració del territori com a espai d'aprenentatge i del patrimoni literari com a via d'accés a una lectura contextualitzada, crítica i significativa dels textos. En aquest sentit, la ciutat de València ofereix un marc especialment fecund per a establir relacions entre obra, espai, memòria i experiència urbana. L'ús de RuTIC facilita la construcció i l'exploració d'itineraris geolocalitzats i l'accés a recursos multimodals que amplien la interpretació dels espais visitats i en reforcen la dimensió didàctica.

Des d'un enfocament competencial i interdisciplinari (Bataller i Asensi, 2021), les situacions d'aprenentatge dissenyades afavoreixen el desenvolupament de la competència comunicativa, cultural i digital, així com la capacitat d'interpretar l'entorn urbà com a espai patrimonial i educatiu. La comunicació presenta el disseny de l'experiència i n'ofereix resultats provisionals a partir de l'anàlisi inicial de les produccions de l'alumnat, de l'observació docent durant la ruta col·lectiva i de la recollida de dades sobre la percepció de l'experiència. Els primers indicis apunten que aquest tipus de pràctiques potencia la interdisciplinarietat, afavoreix una comprensió situada de la literatura i reforça la concepció de la ciutat com a espai d'aprenentatge actiu, crític i culturalment significatiu en la formació inicial del professorat.

Veronica Baldassa

Università degli Studi di Padova

veronica.baldassa@phd.unipd.it

Cartografías digitales de la ciudad literaria: itinerarios urbanos entre turismo literario y educación patrimonial

En el contexto urbano contemporáneo, marcado por la omnipresencia de los dispositivos digitales, se reconfiguran las formas de percepción y de recorrido de la ciudad, lo que tiende a reducir la experiencia de contacto directo con los lugares y a transformar el acto de caminar en una actividad distraída y fragmentada. Al mismo tiempo, la digitalización abre nuevas posibilidades para el turismo literario y para la educación patrimonial, siempre que los dispositivos se conciban como mediadores críticos y no únicamente como pantallas que se interponen entre la mirada y la ciudad.

En la última década se ha desarrollado un ecosistema de sitios web, perfiles en redes sociales, eventos en línea y plataformas específicamente dedicadas a las geografías literarias: se trata de prácticas de recepción mediadas digitalmente que prolongan la experiencia más allá del momento físico de la visita. Páginas web y aplicaciones móviles permiten una exploración de los destinos basada en la geolocalización, en la integración de fuentes informativas heterogéneas y en la gamificación de los recorridos. Desde esta perspectiva, el dispositivo móvil puede convertirse en una herramienta para el descubrimiento autónomo y personalizado del paisaje literario.

En el ámbito educativo, las tecnologías digitales se configuran como recursos relevantes para la didáctica del patrimonio literario: pueden contribuir a sostener la atención, valorizar los tiempos de desplazamiento entre etapas en los itinerarios, promover un uso más consciente de mapas y textos, y favorecer actividades de documentación y reelaboración. Dado que el papel interpretativo y dialógico de la figura guía – docente, mediador cultural o profesional del turismo – sigue siendo difícilmente sustituible, resulta imprescindible insistir en la complementariedad entre las TIC y la mediación humana.

Sobre estas premisas se sitúa el estudio de caso de Padua, donde se ha desarrollado un mapa digital interactivo de los lugares literarios – alimentado por una base de datos de autores, obras y espacios urbanos – y se han diseñado diversos itinerarios temáticos. La comunicación presentará el proyecto – elaborado en el marco de una investigación doctoral – y analizará sus potencialidades educativas y turísticas: desde su capacidad para activar nuevas miradas sobre la ciudad y contribuir a la descongestión de los flujos, hasta la posibilidad de articular trabajo en el aula, experiencia in situ y reelaboración digital. El objetivo es mostrar cómo estos itinerarios pueden configurarse como prácticas de turismo literario lento y como dispositivos de educación patrimonial que ponen en relación literatura, espacio urbano y competencias digitales.

Manuel Barjacoba Bennasar

Universitat de les Illes Balears

manuel.barjacoba@uib.cat

Llorenç Moyà escriu Binissalem. La representació literària de Binissalem com a motiu central en la seva obra.

Aquesta comunicació presenta una proposta d'itinerari literari pel poble de Binissalem a partir de l'obra del poeta, dramaturg i narrador binissalemer, Llorenç Moyà (1916–1981). L'objectiu és analitzar de quina manera Moyà construeix literàriament l'espai del seu poble natal i com aquest espai esdevé un eix temàtic essencial per entendre gran part de la seva obra literària.

L'itinerari parteix de diversos textos narratius i poètics de Moyà —especialment de fragments d'obres com *Viatge al país de les cantàrides*, *Memòries literàries* i poemaris com *La bona terra* o *La posada de la Núvia*— per reconstruir un recorregut pels principals carrers de Binissalem, seguint les descripcions simbòliques presents en la seva obra. Aquest recorregut permet observar com l'autor transforma el poble en un espai literari mitificat, carregat de valors simbòlics vinculats a la ruralia, el món senyorial, la decadència i la memòria d'un ordre social en procés de desaparició.

La proposta aprofita l'inici de *Viatge al país de les cantàrides*, on es descriu la forma de Binissalem com una mena de «S» majúscula que, passant per alguns dels principals carrers del poble, condueix fins al casal de Can Gelabert. Al llarg del recorregut, la lectura de diferents textos narratius i poètics permet entendre no sols la història del poble tal com apareix representada a l'obra de Moyà, sinó també aspectes rellevants de la seva biografia i de la seva història familiar. Com a part de l'itinerari, es visita també la Casa Museu Llorenç Villalonga, autor amb qui Moyà compartí amistat i vincles familiars. La ruta culmina amb una visita al casal de Can Gelabert, espai central en la biografia i l'obra de Moyà, a través d'una lectura comentada de poemes de *La posada de la Núvia*.

Tot plegat, l'itinerari proposat cerca mostrar de quina manera l'espai del poble de Binissalem esdevé no tan sols un espai literari, sinó un motiu recurrent i central en l'obra de Llorenç Moyà, amb un impacte cultural i patrimonial que perdura encara avui dia.

Sebastià Bennassar i Pere Quer

UVic-UCC

sebastia.bennassar@uvic.cat, pquer@uvic.cat

Redescobrint identitats. L'empordà a *Ginesta per als morts d'Agustí Vehí*

Aquesta comunicació té com a objectiu analitzar la representació literària de l'Empordà en una de les primeres novel·les de l'autor. Agustí Vehí és una figura tan interessant com poc estudiada de la novel·la negra catalana. Va conrear el gènere amb una mirada crítica, una forta càrrega social i una clara vinculació amb el territori. La seva obra narrativa, formada per diverses novel·les, construeix un univers propi on els espais empordanesos esdevenen més que simples escenaris.

Ginesta per als morts, la segona novel·la publicada per Vehí, permet observar alguns trets característics de la seva trajectòria literària: l'ús d'una trama criminal com a pretext per explorar tensions socials, la presència d'un paisatge carregat de significació i una mirada intensa sobre l'Empordà. A partir d'aquesta obra, la comunicació proposa una primera aproximació a la manera com el territori és construït literàriament.

Així mateix, aquesta aportació presenta unes primeres conclusions encara incipients d'una investigació molt més àmplia en curs sobre l'autor i el conjunt de la seva obra narrativa. En aquest sentit, la comunicació vol obrir línies de reflexió sobre la relació entre narrativa negra i territori, i sobre el potencial de l'obra de Vehí per ser llegida també des de la perspectiva de les geografies literàries.

Laia Bertran Genovès

Universitat de Barcelona

lbertrge81@alumnes.ub.edu

Aventura i exotopia a *Els camins de la Pampa argentina*, de Maria Gràcia Bassa

Natural de Llofriu, Maria Gràcia Bassa i Rocas (1884-1961) va emigrar a l'Argentina el 1907, on el seu marit, Joan Llorens i Carreras, administrava el comerç Casa Llorens, que tenia diversos establiments a la Pampa. Bassa va visitar per primera vegada aquesta regió el 1917. El 1926 va tornar-hi i, aconsellada per Joaquim Ruyra i Oms, va prendre unes notes de viatge que esdevindrien «Els camins de la Pampa argentina», obra que encara roman inèdita. Àvida de conèixer a fons la Pampa, Maria Gràcia Bassa -juntament amb el seu fill Lluís- va acompanyar Joan Llorens en el viatge que hi havia de fer per negocis. El recorregut s'inicia a Buenos Aires i té com a objectiu arribar a Santa Isabel, al departament de Chalileo, on hi havia establiments de la Casa Llorens. Abans d'arribar-hi, però, la família va visitar Victorica, on també hi havia dependències del comerç que regentava Llorens.

En aquesta comunicació, analitzarem l'obra partir dels conceptes d'aventura i exotopia. D'una banda, la noció d'aventura ens permetrà delimitar el tipus de viatge que Maria Gràcia Bassa va fer, així com la posició que va adoptar. La finalitat comercial del viatge modela la seva estructura, ja que estableix una planificació que els viatgers han de complir. Arran d'això, és pertinent plantejar-nos si Maria Gràcia Bassa va viure el viatge des del lloc del viatger, que queda transformat per l'aventura, o del turista, que experimenta un viatge immòbil. D'altra banda, el concepte d'exotopia ens servirà per determinar com Maria Gràcia Bassa representa l'alteritat. Tal com evidencia el relat, Bassa s'interessa per descobrir i comprendre el paisatge de la Pampa. Així, són abundants els retrats d'elements paisatgístics i de les persones que coneix al llarg de l'itinerari, com ara nadius, estrangers i indígenes que li expliquen històries del territori. No obstant això, com a persona fermament arrelada a la cultura catalana, també palesa que la trobada amb l'alteritat no sempre era còmoda ni plaent. Sovint li generava estranyesa, esgarrifança i por a causa del xoc amb la pròpia identitat.

Amb tot, aquesta comunicació permetrà situar «Els camins de la Pampa argentina» dins de la tradició de la literatura de viatges, fet que és rellevant atès que, tal com hem mencionat anteriorment, es tracta d'una obra inèdita i de la qual no disposem d'estudis. D'aquesta manera, la comunicació pretén fer difusió del text i de la figura de Maria Gràcia Bassa, que ha quedat invisibilitzada en les lletres catalanes.

Joan Borja i Sanz

Universitat d'Alacant

joan.borja@ua.es

«Un singular encant»: ruta literària pel centre urbà de la ciutat d'Alacant

La lletra de l'«Himne de les Fogueres d'Alacant» comença i conclou amb els populars —i vibrants— versos següents: «Ja s'alcen les flames, camí del cel / i ronquen les traques al seu content: / com si foren estrelles del firmament, / esclaten les bombes al seu dosser. / En la festa del foc, la més radiant / nascuda del poble [...] En la mar mansa i lluentosa / que abaniquen les palmeres, / i a la llum de les Fogueres / que és la festa més ferrosa, / i en un singular encant / diu el vent: Visca Alacant! / Visca Alacant! Visca Alacant!».

Certament Alacant, la segona ciutat del País Valencià, ofereix sempre als visitants «un singular encant». Només cal fer un breu passeig pel seu cor —per la seua platja, pels seus edificis singulars, per les seues places, pels seus carrers— per a poder-ho comprovar. En aquesta comunicació, incardinada en la línia temàtica «La literatura i el món urbà», presentarem la ruta literària «Alacant, un singular encant», dissenyada i implementada amb la finalitat de divulgar, visibilitzar, posar en valor, recrear i aprofitar didàcticament un determinat conjunt de referents literaris relatius al centre urbà de la ciutat d'Alacant d'acord amb un itinerari estratègic que discorre per la platja del Postiguets, el castell de Santa Bàrbara, l'Esplanada i la Casa Carbonell, l'Ajuntament, la basílica de Santa Maria, el Mercat Central i la plaça dels Estels.

Montse Bové Montcusí

APELLLC/Veus de Dona Tarragona

mbove1@xtec.cat

Tarragona: el llegat femení d'una ciutat literària

La comunicació Tarragona: el llegat femení d'una ciutat literària defensa la tesi que una ciutat literària és incompleta si no incorpora de manera explícita la genealogia femenina. A partir d'un ampli marc teòric i metodològic, el text planteja que la ciutat literària no és només un conjunt d'indicadors culturals mesurables, sinó una construcció simbòlica basada en la memòria, la identitat i la mediació literària. En aquest sentit, la literatura permet llegir la ciutat com un palimpsest, on espais físics i imaginaris literaris se superposen i es resignifiquen constantment.

Tot i que el concepte de "ciutat literària" no està fixat normativament, diversos estudis i programes —com el de Ciutats de la Literatura de la UNESCO— han establert criteris relacionats amb la producció editorial, els equipaments culturals, els esdeveniments literaris i la implicació institucional. No obstant això, aquests indicadors quantitius sovint amaguen una absència estructural: la invisibilització de les dones escriptores en el cànon, la toponímia i la memòria urbana.

A partir de referents teòrics com Pierre Nora, Franco Moretti, Maria Patricio Mulero o Ato Quayson, el text entén la ciutat com un text llegible i cartografiable, construït per narratives diverses. En aquest marc, Tarragona presenta prou indicadors per ser considerada una ciutat literària, però amb un desequilibri notable en la representació femenina. L'anàlisi de la toponímia, dels espais literaris, dels monuments, dels itineraris i de les accions de mediació posa de manifest una presència encara minoritària de les escriptores, malgrat la seva rellevància literària.

El projecte Veus de Dona a Tarragona, impulsat pel Grup de Treball homònim, es presenta com una resposta a aquesta mancança. Mitjançant la creació d'un repositori digital, rutes literàries, materials didàctics, cartografies i col·laboracions institucionals i educatives, el projecte treballa per fer visible el patrimoni literari femení de proximitat. L'objectiu no és analitzar les autores de manera aïllada, sinó establir una genealogia femenina que permeti llegir la ciutat des d'una perspectiva plural, crítica i situada.

La construcció d'una ciutat literària requereix una acció coordinada entre administracions, agents culturals i centres educatius. Visibilitzar les escriptores en l'espai públic, en la mediació literària i en l'educació és imprescindible per activar una memòria col·lectiva inclusiva. Només així Tarragona pot consolidar-se com una ciutat literària plena, que integri el llegat femení com a part fonamental del seu patrimoni cultural i identitari.

Íria Caballé i Vilà

Universitat de Girona

iria.caballe@udg.edu

« Si voleu ballar corrandes». La toponímia a les corrandes de les comarques gironines incloses a l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya

L'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya va néixer l'any 1915, impulsat per Tomàs Carreras i Artau. Amb l'objectiu d'investigar, recollir i sistematitzar les manifestacions de cultura popular tradicional, una de les parts més importants de l'arxiu és el recull de Qüestionaris socials. Concretament, la proposta que es presenta fa una anàlisi de les respostes enviades pels col·laboradors gironins a Tomàs Carreras en referència al qüestionari número cinc, el qüestionari de les cançons populars. D'entre les moltes cançons recollides, hi ha un bon nombre de corrandes. Per a l'estudi s'han tingut en compte les corrandes recopilades a les comarques gironines que inclouen algun topònim, ja sigui el nom d'un municipi, d'una masia, d'un carrer, d'una ermita o parròquia, etc. S'ha inclòs a l'estudi també la comarca d'Osona per l'estreta relació que presenta amb alguns pobles de les comarques de la Selva i la Garrotxa gràcies al Collsacabra i les Guillerries.

Un cop analitzades les corrandes, s'ha pogut comprovar que els usos que presenta la toponímia són molt variats. Destaquen especialment: definició d'un col·lectiu per a la lloança o la mofa, definició de l'individu per evitar malentesos (estratègia especialment usada per al flirteig), expressió de l'amor que sent l'enamorat per l'enamorada, elogis o mofes de personatges públics, expressió de realitats i tradicions locals, explicacions d'orientació i geografia local, contextualització d'anècdotes, hipèrbole de la bellesa femenina, humor a partir de l'escatologia, narració de llegendes o creences locals de forma molt resumida, etc. Sens dubte, però, els topònims són especialment usats a les corrandes introductòries que conviden al ball i el cant de corrandes, composicions que comencen amb els coneguts versos: "Si voleu ballar corrandes / aneu-hi a...".

En conclusió, l'estudi posa en valor l'ús de la toponímia en el cant de corrandes, estableix quines zones territorials tenen més tendència a ser nombrades i defineix quina finalitat compleix la toponímia a l'hora d'aparèixer en aquest tipus de cants populars.

Joan Calsina Forrellad , Elisabet Contreras Barceló i Núria Rocamora Vegas

Universitat de Barcelona

joancalsina@ub.edu, econtreras@ub.edu, nrocamve137@alumnes.ub.edu

Les Llegendes alacantines de Sara Llorens. Literatura popular, patrimoni natural i proposta de ruta literària

Sara Llorens va ser, en l'àmbit de la literatura popular, una de les recopiladores més significatives del segle XX en llengua catalana. Nascuda el 1881, de família pinetenca, va desenvolupar una tasca ingent de recuperació de la literatura d'arrel tradicional, només interrompuda durant alguns períodes per la difícil conjuntura política del moment (guerra civil espanyola) i la malaltia que l'acompanyaria des de ben jove fins al moment de la seva mort a l'exili (Perpinyà, 1954).

A pesar del valor de la seva tasca, el seu nom no ha gaudit mai del ressò dels seus homòlegs masculins més coneguts —Enric Valor o Joan Amades, per posar-ne dos exemples—, els quals han estat sempre molt més difosos i estudiats en el terreny acadèmic i literari. En els darrers anys, però, s'ha produït una renovada difusió de determinades figures femenines en l'àmbit de la literatura popular. Això ha fet que s'hagin reeditat algunes de les obres més emblemàtiques de Llorens, entre les quals cal destacar el Cançoner de Pineda (Llorens, 1992), el Rondallari de Pineda (Llorens, 2020) o les Llegendes alacantines (Borja, 2016).

La darrera obra esmentada, les Llegendes alacantines, és un dels seus volums més singulars i significatius. Aquest recull, que no s'havia arribat a publicar i que va estar perdut durant dècades, va ser recuperat recentment (Borja, 2016). Recull una part de la tradició popular de Bolulla (Marina Alta) durant el primer terç del segle XX. Els textos que inclou el recull, d'una gran vitalitat i dinamisme, presenten una extensa relació de referents del patrimoni natural i el paisatge d'aquell entorn. Al llarg de les llegendes i els relats que conformen l'obra, podem trobar una extraordinària nòmina de topònims, noms de poblacions, accidents naturals, edificacions emblemàtiques i tot tipus de localitzacions properes a aquesta petita població alacantina.

L'extraordinària riquesa natural i paisatgística de les Llegendes alacantines resulta, a més, una eina de primer ordre des del punt de vista educatiu. D'aquí que, en aquesta comunicació, vulguem donar una especial importància a les possibilitats didàctiques que se'n deriven. En aquest sentit, presentarem el disseny d'una proposta de ruta literària, pensada per a infants i joves, al voltant de la població de Bolulla i els seus encontorns. Considerarem, molt en particular, un dels relats més rics i suggeridors del recull: "El gat del molí i els seus companys", una variant del tipus ATU 130, també coneguda com "Els músics de Bremen".

Josep Camps Arbós

Universitat Oberta de Catalunya

jcampsar@uoc.edu

La novel·la juvenil com una eina per a recórrer la història i la geografia de Barcelona

El nostre treball consisteix a resseguir la imatge que donen de la ciutat de Barcelona sis novel·les juvenils d'autors de distintes generacions, publicades entre 1977 i 2018, a partir de les quals es resseguirà la imbricació entre espai i literatura. La tria de textos respon, a més, a l'intent d'endinsar-se en les diferents etapes de la ciutat, relacionades amb esdeveniments històrics rellevants, i com aquests són vistos pels narradors: "Serena i els lleons", de Dolors Garcia i Cornellà (les conseqüències del Compromís de Casp); "La història que en Roc Pons no coneixia", de Jaume Cabré (l'onze de setembre de 1714); "La ciutat sense muralles", d'Oriol Vergés (el món del vuitcents amb el pas cap a la modernitat); "El cant de l'esperver", de Joaquim Carbó (la Guerra d'Espanya); "El barcelonauta", de Pep Albanell (la ciutat preolímpica dels anys setanta) i "Una acàcia entre quatre parets", de Ricardo Alcántara (les desigualtats socials del segle XXI, que afecten determinats barris). El comentari a cadascuna de les novel·les seleccionades es completarà amb una proposta de ruta literària. Es tracta, en definitiva, d'una sèrie de textos que han de permetre els lectors adolescents (i els seus professors) conèixer, de manera amena però també amb un cert rigor, els canvis que ha experimentat, des d'un punt de vista geogràfic i històric, la ciutat de Barcelona.

Núria Camps Casals

UVic-UCC

nuria.camps1@uvic.cat

L'illa com a indret literari: geografia i imaginari a *L'illa de les tres taronges* de Joan Fuster

Aquesta comunicació examina la construcció de l'illa com a paisatge d'aventura a *L'illa de les tres taronges* de Joan Fuster, centrant-se en la seva dimensió geogràfica i simbòlica. Partint de la tradició literària que concep l'illa com un espai separat i propici a la descoberta, es proposa una lectura en què el paisatge no és només escenari, sinó un element estructural del relat.

Segons Alfons Gregori, en el seu estudi sobre la trilogia mítica de Fuster, l'obra articula una geografia complexa basada en la creació de territoris diferenciats que responen tant a una lògica narrativa com simbòlica. La configuració dels espais —amb gradacions territorials i presència d'àmbits perifèrics o allunyats— expressa una voluntat de representar identitats i tensions culturals a través del paisatge. Gregori ha assenyalat com aquests territoris funcionen com a projeccions d'una realitat política i cultural, i com el món ficcional fusterià es construeix a partir d'una geografia significativa i carregada de valors.

La comunicació aprofundeix en la figura de l'illa com a element central dins d'aquesta geografia literària. L'illa no només participa d'aquesta ordenació territorial, sinó que intensifica el seu caràcter simbòlic: és un espai de frontera, de separació i alhora d'aventura, que permet el desplegament de dinàmiques narratives com l'exploració, la prova i la transformació. Així, l'illa actua com un dispositiu que condensa les funcions del paisatge dins l'obra i activa l'imaginari de l'aventura.

A més, tal com es desprèn de l'anàlisi de Gregori, la geografia fusteriana no és neutra, sinó que s'inscriu en una lectura cultural i identitària del territori, amb la voluntat de reinterpretar l'espai des d'una perspectiva pròpia. En aquest marc, l'illa esdevé un espai privilegiat per observar aquesta operació, ja que permet situar-se fora de l'ordre establert i construir un àmbit amb una forta càrrega simbòlica i narrativa, on el paisatge es converteix en vehicle de significació i en motor de l'experiència literària.

Francesca Cano Server

Espai temàtic Carmelina Sánchez-Cutillas

canoserver@gmail.com

Al Tall. El viatge de les mans des de Balànsiya a la nostra Mediterrània

El grup Al Tall acaba de fer 50 anys i durant els 38 anys en actiu, les seues cançons han sigut peces clau per a la consciència identitària al País Valencià. Les seues lletres han recollit la tradició mediterrània i han creat ponts entre les cultures amb les quals aquesta petita mar ens ha unit des de sempre. Els referents que hi apareixen han contribuït a crear una identitat valenciana d'arrel catalana i teixir vincles des de Perpinyà a Guardamar.

Per poc que coneguem el sistema educatiu, podem comprovar que la geografia més pròxima sovint és la més desconeguda per als nostres joves, un fet que pot provocar el desarrelament i desconexió amb aquells amb qui compartim cultura i/o llengua. Aquesta proposta ens situa el punt de partida en la geografia més íntima, per a anar del fet local a l'universal, de casa al món.

Farem un repàs dels discs del grup per a comprovar que en tots podem trobar dades que configuren mapes que ens permeten conèixer espais i elements pròxims que no hem sabut valorar o ignorem perquè uns altres interessos han fet que posem el focus en un centralisme que no és el propi. Els indrets relacionats amb fets que afecten la nostra història són també els nostres i cal conèixer-los per a poder estimar-los.

Amb les cançons, comprovarem que la història i la geografia que ens proposen mostren un ampli panorama de coneixement necessari i que poden constituir un poderós recurs d'aprenentatge.

Montse Caralt Sagalés

Fundació Miquel Martí i Pol / UVic-UCC

montse.caralt@miquelmartiipol.cat

Presentació dels projectes de conceptualització i de museïtzació de la Casa Miquel Martí i Pol

La Conceptualització de la Casa Miquel Martí i Pol és un projecte que s'ha fet amb l'objectiu establir les bases teòriques, metodològiques i estratègiques per a la futura museïtzació de la casa natal del poeta. El seu propòsit principal és generar un marc conceptual sòlid que orienti qualsevol decisió o actuació sobre l'immoble, entenent-lo com a element patrimonial literari de primer ordre i com a potencial espai de referència dins el panorama de les cases museu literàries de Catalunya.

El projecte parteix d'una investigació profunda que articula tres eixos: la teoria museològica vinculada a la tipologia de casa museu, la recerca històrica i documental sobre l'immoble i els seus habitants, i l'aplicació d'una metodologia estratègica que permeti definir la singularitat del cas. En primer lloc, s'estableix un marc teòric que delimita el concepte de casa museu i les particularitats específiques de les cases museu literàries. Aquest treball inclou la definició del perfil del visitant, l'estudi de l'experiència que ofereixen aquests espais i la reflexió al voltant del patrimoni literari i el seu entorn.

En segon lloc, es duu a terme un anàlisi comparatiu de diverses cases museu literàries de Catalunya, identificant problemàtiques comunes, bones pràctiques i criteris aplicables al cas de la Casa Miquel Martí i Pol. Aquest estudi de casos serveix per contextualitzar el projecte dins d'una realitat museística més àmplia i per detectar els reptes específics que afronta la casa del poeta.

Paral·lelament, s'ha fet una recerca exhaustiva sobre la història de l'immoble, els habitants que hi van viure i la relació biobibliogràfica de Martí i Pol durant el període en què hi va residir. El projecte aborda també la seva figura com a Poeta Nacional i analitza el context socioeconòmic del barri i del temps que representa la casa, així com la categorització museística que li correspondria. Aquest corpus d'informació es complementa amb un estudi arquitectònic detallat dels espais i amb un DAFO que sintetitza fortaleses, debilitats, oportunitats i amenaces.

Finalment, s'ha dut a terme una enquesta per conèixer les expectatives del futur públic visitant, les conclusions de la qual permeten ajustar el projecte a les necessitats reals dels usuaris. A partir de tot aquest procés, el projecte formula les propostes de conceptualització museogràfica per als diferents espais de la casa, recull observacions i estableix un seguit de conclusions que posen de manifest els principals reptes institucionals i museogràfics.

Aquesta comunicació vol presentar el procés, la metodologia i els resultats d'aquest treball, tot oferint un model replicable per a altres projectes de patrimonialització literària.

Rosa Català Marticella

Institut Serra de Noet

rcatala2@xtec.cat

Berga medieval. Un itinerari teatralitzat a 2n d'ESO

El propòsit d'aquest projecte és connectar l'alumnat amb les seves arrels a través d'una experiència d'immersió històrica que transformi Berga en una aula viva. Volem que els joves deixin de ser espectadors del passat per esdevenir transmissors de cultura, entenent que el coneixement és el fil conductor que uneix la seva identitat actual amb la història de la seva ciutat.

Aquest projecte busca un triple impacte. Primer, augmentar la motivació a través d'una recerca en fonts històriques. Segon, desenvolupa un treball interdisciplinari. Finalment, posa en valor el patrimoni de Berga i genera un vincle intergeneracional.

El producte final és una representació teatral itinerant i vivencial pels carrers del barri vell de Berga. L'alumnat, organitzat per grups que encarnen els diferents estaments, realitzarà diàlegs i accions teatralitzades davant la comunitat. Aquest acte transforma l'espai públic en un museu dinàmic on s'exhibeix el rigor històric, la creativitat tècnica i l'expressió oral treballades durant les setmanes que dura el projecte.

Berga medieval és un projecte d'aprenentatge transversal de 2n d'ESO que trenca les barreres entre matèries per donar una resposta integral a la pregunta: Com es vivia a Berga durant l'edat mitjana? Mitjançant un treball interdisciplinari, l'alumnat integra els sabers de l'àmbit científicotecnològic, lingüístic i social per reconstruir la complexitat de la societat medieval. Cada àmbit aporta les eines necessàries per analitzar el context des de la seva disciplina, coordinant-se per crear una narrativa coherent que permeti a l'estudiant comprendre la història com un tot interconnectat, i no com a fragments de coneixement aïllats.

Jordi Chumillas, Mía Güell, Mireia Munmany, Pere Quer

UVic-UCC / Espais Escrits

jordi.chumillas@uvic.cat, mia.guell@uvic.cat, mireia.munmany@espaisescrits.cat, pquer@uvic.cat

Brots literaris. Un projecte de difusió del patrimoni literari en espais comunitaris

La comunicació explica les primeres experiències del projecte Brots literaris coordinat entre Espais Escrits i el grup Glossa de la UVic-UCC, amb la col·laboració de l'Escola d'adults Carme Karr.

Brots literaris és un projecte de mediació literària que té com a finalitat incorporar la literatura catalana en espais de la vida quotidiana mitjançant la inscripció de citacions literàries en entorns no convencionals. La iniciativa s'inicia en el Centre Penitenciari de Lledoners, en col·laboració amb l'Escola Carme Karr, i s'adreça a col·lectius socialment aïllats amb l'objectiu d'afavorir l'accés a la cultura i fomentar l'experiència lectora.

El projecte parteix de la vinculació entre text literari i espai, tot promovent la lectura com a pràctica significativa que permet despertar la sensibilitat envers l'ús de la llengua catalana, donar a conèixer el valor simbòlic de la literatura i posar de relleu els beneficis personals i socials de la lectura. A través de la contextualització de citacions literàries en diferents estances del centre, es pretén estimular l'interès per la lectura, fomentar el gust lector i facilitar la descoberta d'autors de la literatura catalana. Alhora, la proposta promou la reflexió col·lectiva, el debat i l'expressió del criteri personal, així com la cohesió del grup participant mitjançant processos compartits de selecció i interpretació dels textos. En aquest sentit, la literatura es concep com un instrument de socialització i de construcció simbòlica de l'espai que pot ser efectiu en situacions d'aïllament social.

Jordi Clopés Garrell i Paula Cañaveras Martínez

Universitat de València

jordi.clopes@uv.es, paula.canaveras@uv.es

Ruta literària d'Altron: un itinerari amb valor didàctic, patrimonial i social

Aquesta comunicació presenta una proposta de ruta literària basada en el llibre Àssua. El món en una vall (Lluvich, 2025), una obra que explora el paisatge, la història i la identitat de la vall d'Àssua, al Pallars Sobirà. L'itinerari proposat es desenvolupa en catorze parades que combinen la lectura de fragments significatius del llibre amb el recorregut físic per diversos indrets del poble d'Altron i del seu entorn.

La ruta té com a objectiu fomentar la lectura a través d'una experiència vivencial i interdisciplinària que vincula literatura, llengua, història i paisatge. La proposta s'adreça tant a públics escolars com a visitants interessats en el turisme cultural, i inclou espais de reflexió col·lectiva. Alhora, permet reivindicar el parlar pallarès i contribuir a la preservació d'un llegat cultural que corre el risc de desaparèixer.

Els resultats esperats inclouen una millor comprensió de l'obra de Marta Lluvich en el seu context real, l'estímul de l'interès per la literatura pallaresa i rural, així com la connexió amb altres obres de referència, com Pedra de tartera de Maria Barbal o Les veus del Pamano de Jaume Cabré. En definitiva, es tracta d'un projecte que vol demostrar com la literatura pot esdevenir un vehicle privilegiat per a la transmissió de memòria, identitat i patrimoni.

Maria Dasca

Universitat Pompeu Fabra

maria.dasca@upf.edu

Una iniciativa d'innovació docent: ruta literària Josep Pla a Palafrugell i a Calella

L'objectiu d'aquesta comunicació és donar a conèixer una iniciativa d'innovació docent centrada en una ruta literària (física i digital).

Els estudiants de l'assignatura "Literatura catalana. Narrativa del segle XX" del Grau d'Humanitats van haver de preparar, en grups petits, un exercici escrit i oral, que va consistir en la creació d'una ruta literària basada en l'obra de Josep Pla. En aquest cas, l'activitat, basada en la metodologia de l'aprenentatge basat en reptes (ABR, reconeguda com una metodologia d'aprenentatge actiu), tenia com a objectiu desenvolupar les següents competències: treball en equip, millora de la capacitat d'iniciativa i les habilitats comunicatives, aprofundiment en les competències d'anàlisi i interpretació dels textos literaris, i ampliació de les competències digitals. L'activitat, que es va realitzar el febrer de 2025, va implicar diverses tasques: lectura dels textos i aprenentatge de l'ús de l'eina digital col·laborativa padlet (a classe), selecció dels textos i elaboració del guió de la ruta (a casa), realització de la ruta en el lloc (Palafrugell i Calella) i digitalització de la ruta feta.

Els elements innovadors de la proposta van ser dos:

-El projecte de la ruta, resultat del treball fet a classe i a casa, es va poder posar a prova durant la sortida a Palafrugell i a Calella, on els estudiants van documentar gràficament la visita del lloc. L'experiència real de la ruta els va ajudar a valorar-ne l'eficàcia i la viabilitat (en l'avaluació es van tenir en compte tant els aspectes logístics -la temporització i la ubicació dels llocs en el mapa- com els continguts acadèmics i comunicatius -la documentació, l'ús de material gràfic complementari, el to i la dicció en la lectura, la part d'anàlisi i interpretació dels textos).

-L'experiència física de la ruta va ser la base de la ruta digital. A classe es va fer un taller, impartit per Anna M. Moreno Bedmar, que va permetre els estudiants conèixer eines digitals col·laboratives. A través d'aquestes eines van poder traslladar el contingut del guió preparat per a la ruta física a l'espai digital. En aquest cas, es va valorar la presentació del resultat final (la presentació i format dels textos, la referenciació bibliogràfica, l'ús de material gràfic, sonor o audiovisual).

Esther Fabrellas Vinardell i Lydia Izquierdo

Universitat de Barcelona

esther.fabrellas@gmail.com

Entre palabras y pisadas 2.0. Creant literatura georeferenciada.

El treball per projectes s'ha consolidat com una metodologia que afavoreix noves dinàmiques d'aprenentatge a l'aula i permet al professorat incorporar mirades interdisciplinàries en la construcció del coneixement. En aquest marc, les rutes literàries esdevenen una eina especialment adequada per desenvolupar propostes educatives significatives a l'ESO.

Entre palabra y pisadas és un projecte educatiu adreçat a l'alumnat de 2n d'ESO que té com a propòsit acostar la literatura a partir del context més proper de l'alumnat. A través de la creació i la geolocalització de textos literaris situats al municipi de Sant Pol, els alumnes estableixen vincles entre l'escriptura, l'espai físic i la seva pròpia experiència quotidiana.

La implicació de diverses institucions locals —la Biblioteca Pública Can Corominas, l'Arxiu Municipal de Sant Pol i l'Ajuntament— ha estat clau per ampliar l'abast del projecte, aportant-hi un valor afegit que va més enllà dels objectius estrictament curriculars.

Aquesta comunicació té com a objectiu presentar l'experiència docent, mostrar el web del projecte i compartir els productes finals elaborats per l'alumnat.

Enric Falguera Garcia

Universitat de Lleida

enric.falguera@udl.cat

Felip Marlot i Joan Anguera “Flanagan”, dues sèries noir juvenils: una lectura de polisistemes

La present comunicació vol ser una aproximació a l'estudi des de la perspectiva de la teoria literària dels polisistemes d'Even-Zohar de dues sagues literàries d'èxit a casa nostra com són les 7 novel·les protagonitzades pel detectiu Felip Marlot i escrites per Joaquim Carbó entre 1979 i 2016 i les 13 novel·les escrites per Andreu Martín i Josep Ribera entre 1987 i 2015 i protagonitzades pel jove detectiu Joan Anguera més conegut com Flanagan. L'objectiu de la comunicació és establir les característiques de la narrativa negra juvenil i la seva evolució a partir d'aquestes narracions i posar-les en relació, d'una banda amb al boom de la novel·la negra en català i de l'altra, amb l'auge de la literatura juvenil durant els anys 80 i 90 -tot considerant els precedents del gènere amb novel·les com La colla dels deu (1971) del mateix Carbó o L'assassí que estimava els llibres (1983) de Ramon Folch i Camarasa o els còmics protagonitzats per Marlot- com a símptoma d'una paraliteratura que participa de tot un entrellat de midcult i de cultura de masses propi de la postmodernitat.

Emanuela Forgetta

Università Suor Orsola Benincasa di Napoli

e.forgett@gmail.com

Islas de ensueño: el paisatge insular com a provocació epistèmica en l'obra d'autores viatgeres

Aquesta intervenció parteix de la idea que el paisatge insular, lluny de ser un simple decorat exòtic o un espai de retirada, actua en determinades escriptures de viatge com una provocació epistèmica: un lloc que interpella el subjecte, posa en crisi categories heretades i activa formes de coneixement. A partir d'un corpus format per obres d'Aurora Bertrana (Paradisos oceànics), Katherine Mansfield (The Urewera Notebook), George Sand (Un hiver à Majorque) i Sibilla Aleramo (Un amore insolito, Diario 1940-1944), la comunicació examina com l'illa esdevé un espai des del qual repensar la relació entre experiència, mirada i escriptura.

En aquestes autores, l'illa apareix com un territori tens: espai de projecció i, alhora, lloc habitat, refractari a una apropiació plena. En els textos polinesis de Bertrana, l'illa s'articula com un espai de confrontació amb l'alteritat i amb els límits de la mirada occidental; en els quaderns i relats neozelandesos de Mansfield, l'espai insular es construeix a partir de fragments i instants que qüestionen la idea d'un lloc estable. A Un hiver à Majorque, de Sand, l'illa mallorquina esdevé un espai de fricció entre idealització, experiència material i conflicte cultural; mentre que, en els escrits capresos d'Aleramo, Capri apareix com un lloc de reconfiguració del jo, en diàleg amb processos de crisi i emancipació.

La lectura conjunta d'aquests textos permet observar com el paisatge insular activa una forma de coneixement situada, vinculada a l'experiència. L'illa obliga a repensar les relacions entre centre i marge, entre desplaçament i arrelament, així com entre observació i implicació, i dona lloc a una escriptura que oscil·la entre descripció i reflexió.

Des d'aquesta perspectiva, l'illa no es configura tant com un objecte de coneixement, sinó com un dispositiu epistemològic: un espai que produeix pensament i transforma la manera d'escriure i de comprendre el món. L'argument proposa una lectura transversal de l'escriptura del viatge produïda per autores, en què el paisatge insular actua com a motor de desplaçaments cognitius i formals, i com a lloc des d'on observar la interacció entre espai, subjectivitat i escriptura.

Montse Francés Calatayud

mfrancescalatayud@gmail.com

Júlia: gimcana literària

A partir del llibre “Júlia” d’Isabel-Clara Simó es basteix una gimcana literària pel poble d’Alcoi. Dirigida i pensada per a l’alumnat de 4t d’ESO en posterioritat a la lectura de la novel·la.

Consisteix en ubicar alguns dels indrets del centre d’Alcoi on transcorre la novel·la als quals s’accedeix a partir d’uns codis QR presentats sobre unes targetes. Aquestes, també contenen un fragment de la novel·la que transcorre en aquesta ubicació concreta i un repte en relació a aquest. El repte pot ser de 4 tipus: fotografia, àudio, vídeo i entrevista. Cada grup tindrà una ubicació per cadascun dels reptes que, a mesura que vaja fent, anirà pujant a la plataforma amb un “hashtag”. Guanyarà la gimcana aquell grup que complesci de forma correcta i amb una producció original tots quatre reptes.

Finalment, es tindrà un coneixement general dels indrets de la novel·la, enriquint el lligam amb ella i amb l’evolució de la ciutat i el seu patrimoni, així com també es reforçaran els conceptes històrics i culturals que en ella apareixen. A més, s’estudiarà i es posarà en relleu la figura d’Isabel-Clara Simó, escriptora alcoiana de gran repercussió dins la literatura catalana contemporània.

Luigi Gaffuri

Università degli Studi dell'Aquila

luigi.gaffuri@univaq.it

La guerra spiegata ai poveri: teatro e geografia in Ennio Flaiano

Del teatro come genere letterario privilegiamo qui la dimensione testuale, in quanto narrazione impregnata di geografia. Analizzeremo la dimensione spaziale nelle opere teatrali di Ennio Flaiano, a partire da *La guerra spiegata ai poveri* del 1946. È una commedia contro il fascino eroico di ogni avventura militare, un'assoluta novità nel panorama italiano di allora con cui si ridicolizza la guerra.

Ci concentreremo sul potere evocativo della parola teatrale, accompagnata da una gestualità significativa che si serve di allusioni, metafore, riferimenti, immagini, movimenti per articolare il proprio discorso. L'uso della parola, favorendo il raggiungimento di un altrove fatto di luoghi immaginari, è il fattore essenziale che elude la storia da rappresentare e annulla ogni azione scenica, esaurendosi nel suo stesso messaggio. Contestualmente, la caricatura fa il verso alla verità, ma l'inverosimiglianza delle situazioni narrate ha un valore simbolico più autentico del vero stesso.

La guerra spiegata ai poveri è un atto unico che propone una riflessione sull'universale follia dell'esperienza bellica e sull'idiozia di ogni conflitto armato. Pochi personaggi mettono in scena una parodia della macabra retorica che maschera la tragica sostanza della guerra. Con paradossi, rovesciamenti di senso, variazioni ironiche, divagazioni, citazioni colte, piccole storie di vita, Flaiano esprime il suo rifiuto di un «teatro senza coscienza», elaborando un'aspra critica dei falsi miti correnti nel dopoguerra italiano.

In questa satira morale, al forte valore simbolico del testo si aggiunge sia l'entrata in scena di carte geografiche per le strategie militari riguardo ai confini e al territorio, sia l'apparizione di un mappamondo che eccita il desiderio di conquista. Bersaglio sarcastico diventano così le cause delle guerre: grandezza e potenza delle nazioni, ricerca della gloria, ma soprattutto una concezione equivoca della libertà, intesa come espansione di un popolo ai danni di un altro. Con le parole dell'autore: «Combatteremo per la libertà del nostro nemico. Quando avremo fatto prigioniero il suo esercito e occupato il suo territorio, il nemico potrà godere delle libertà che noi godiamo da secoli».

Oggi che lo spettro della guerra sta attraversando tutti i paesi europei, il teatro di Flaiano mostra una straordinaria attualità. Le sue opere sono attraversate da una vena satirica pungente e grottesca, da un umorismo sottile e dissacratorio, da un ironico distacco, da una carica polemica nei riguardi delle ipocrisie nonché dell'insensatezza dei comportamenti umani, con una disamina feroce della guerra come "male necessario", che mostra la sua assurdità con una forza etica e intellettuale ineguagliata.

Alfonso Garcia de la Vega

Universidad Autónoma de Madrid

alfonso.delavega@uam.es

El diario de viaje como registro literario del conocimiento geográfico en las expediciones científicas

Las expediciones científicas han mostrado sus rasgos brillantes sobre los descubrimientos y, en menor cantidad, los sesgos obtenidos en las interpretaciones del territorio. Dejando de lado, las controversias sociales derivadas de las actuaciones sobre la población originaria y el territorio. Colón ya realizó ciertos errores de cálculo en la definición del número de grados en el arco de longitud de la tierra. Estos errores científicos persisten en otras expediciones por quienes descuidan el conocimiento científico del momento. Esto es, en ocasiones se producen errores por una ausencia o un sesgo geográfico. Dicho sesgo ha pervivido hasta el día de hoy.

En unos libros de viaje se registran errores geográficos, que perviven hasta el día de hoy. Un ejemplo es la denominación de ría al fiordo neozelandés. En este caso, los errores persisten, quizá por una tendencia a consolidar una determinada perspectiva cultural. Por el contrario, existen otros libros de viaje donde se registran aportaciones rigurosas sobre los cambios en el clima, o bien, la definición de meseta llevada a cabo por Humboldt. De igual manera, hay registros sobre las observaciones rigurosas sobre los elementos geográficos en ciudades y paisajes naturales.

En todo caso, el libro de viaje se convierte en una pieza literaria significativa para abordar el conocimiento geográfico desde la rigurosidad que proviene de la observación e interpretación sobre los hechos geográficos. Esta investigación explora los términos geográficos, tanto rigurosos y errores, que forman parte del legado cultural y geográfico. Para ello, se dilucidan los textos y sus características, como las aportaciones geográficas de las expediciones, que quedan reflejados en dichos textos.

David Garcia Sirvent

Universitat d'Alacant

dgarcia.sirvent@ua.es

Paisatges musicats

La música ens fa viatjar a través del que ens diuen les lletres de les cançons i els espais on ens situen les històries que contenen. Aquesta part literària que té la música, a més, intersecciona amb altres arts com ara les visuals. Els dissenys per a videoclips, cartells o portades sovint fan servir elements de la nostra geografia, natural o humanitzada. Viatjarem pel país a través de les cançons dels nostres artistes esdevingudes paisatge.

Olga Gargallo Barea

1entretants / Universitat de València

olgagargallo@gmail.com

Ruta literària Bru i Vidal a Sagunt: transferibilitat didàctica i dinamització territorial

Les rutes literàries es consoliden com una eina que connecta educació, patrimoni cultural i turisme sostenible. Aquesta comunicació mostra, en la pràctica, el potencial d'aquests itineraris com a instrument didàctic innovador i com a recurs de dinamització territorial. Té en compte el marc teòric de la didàctica de la literatura i els estudis de turisme cultural, però sobretot explora la seua aplicació en el cas pragmàtic de la Ruta literària Bru i Vidal a Sagunt, dins i fora de l'aula.

La proposta se centra en l'anàlisi d'una experiència educativa creada a l'aula l'any 2015, la seua transferibilitat a diferents contextos i el seu impacte en el foment del turisme cultural al poble des de fa deu anys. Explora, d'una banda, el desenvolupament de competències lectores, culturals, digitals i socials. D'una altra, avalua la capacitat d'aquestes iniciatives com a generadores de relats territorials atractius, que fomenten el turisme cultural de proximitat i reforcen la identitat local.

El resultat mostra que les rutes literàries afavoreixen la motivació lectora, promouen metodologies actives com l'aprenentatge basat en projectes o situacions d'aprenentatge i potencien una aproximació vivencial a la literatura. Des del punt de vista turístic, es constata que contribueixen a la diversificació de l'oferta cultural i a la creació de productes sostenibles basats en el patrimoni immaterial.

Finalment, la comunicació proposa un model de disseny de rutes literàries amb criteris pedagògics i comunicatius, estructurat en fases de planificació, implementació, divulgació i avaluació. Com a conclusió es confirma que les rutes literàries constitueixen una eina amb un alt potencial transformador, capaç de generar sinergies entre educació, cultura i desenvolupament local.

María José González Dávila

Universidad Internacional de La Rioja

mariajose.gonzalez@unir.net

Geografías del encierro y violencia *noir* en *Crisálida* de Fernando Navarro

En la narrativa negra contemporánea, el espacio ha dejado de funcionar como mero telón de fondo para convertirse en un elemento estructural que condiciona la violencia, la moral y la experiencia del crimen. En esta línea, *Crisálida* (2025), de Fernando Navarro, propone una relectura del imaginario *noir* desde un entorno rural y montañoso del sur peninsular. Aunque la novela se sitúa en una zona fronteriza con el folk horror y la novela psicológica, presenta rasgos claramente vinculados al *noir*, a saber, violencia estructural, encierro, degradación moral y una atmósfera de amenaza constante.

El objetivo principal de esta comunicación es analizar *Crisálida* como una forma de *noir* rural no policial, en la que el crimen y la violencia no se articulan mediante la investigación, sino a través del espacio geográfico y de las dinámicas familiares. Se busca demostrar cómo el territorio actúa como agente *noir*, generando un régimen de control, silencio y opresión que sustituye a las figuras clásicas del género. Se emplea, para ello, una metodología de análisis textual y espacial desde los estudios de geografía literaria y la teoría del espacio narrativo.

La comunicación sostiene que *Crisálida* —junto con otras novelas contemporáneas— amplía los límites del género negro, al desplazar el foco desde la investigación criminal hacia una geografía de la violencia, donde el espacio rural funciona como mecanismo de encierro y como catalizador del mal. Esta lectura permite integrar la novela en los estudios sobre literatura popular, espacio y rutas literarias, subrayando la vigencia del *noir* en sus formas híbridas actuales.

Héctor Hernández Gassó i Eduardo España Palop

Universitat de valència

Hector.Hernandez@uv.es, eduardo.espana@uv.es

Rutas literarias y nuevas tecnologías: de las TIC a la IA

La implementación de tecnologías aplicadas a la elaboración de rutas literarias no es un fenómeno nuevo y tiene ya un extenso recorrido, que contribuye a mejorar la experiencia del usuario final y que abre interesantes posibilidades tanto desde postulados didácticos como desde acercamientos turísticos y culturales.

El potencial educativo de las rutas literarias aumenta cuando se incorporan recursos digitales, que permiten enriquecer la experiencia con la inclusión de materiales multimedia, realidad aumentada o herramientas de geolocalización, ofreciendo además contextos literarios e históricos adaptados y ampliados. Así, la ruta trasciende el mero recorrido físico y se convierte en un entorno de aprendizaje multimodal. Además, estos recursos son sumamente útiles para la personalización de los itinerarios, lo que beneficia los procesos de adaptabilidad e inclusión.

La llegada de la Inteligencia Artificial y su novedosa, y todavía experimental, implementación en los procesos de enseñanza-aprendizaje ofrece nuevas e interesantes posibilidades a la hora de elaborar rutas literarias y permite explorar nuevas vías. Así, el análisis automatizado de textos, la extracción de referencias geográficas, históricas y culturales o los sistemas de procesamiento del lenguaje natural pueden contribuir a la personalización de las rutas literarias mediante el empleo de asistentes conversacionales, audioguías dinámicas, simulaciones interactivas y reconstrucciones virtuales, ofreciendo entornos más inmersivos, que mejoren la experiencia de los participantes.

No obstante, la integración de la IA en la creación de rutas literarias demanda una reflexión didáctica rigurosa para evitar que el exceso de recursos digitales limite la capacidad interpretativa del estudiante y que los elementos tecnológicos terminen dominando el proceso educativo. Para evitarlo, resulta esencial el rol del docente como mediador en la construcción de significado, que permitirá mantener la experiencia literaria como eje central de la actividad.

Héctor Hernández Gassó

Universitat de València

Hector.Hernandez@uv.es

De los libros de caballerías a la novela negra: espacios y lugares reales e imaginarios

En los libros de caballerías y en la novela negra el espacio constituye un componente estructurador del relato y un dispositivo ideológico de primer orden. En la narrativa caballescica, los escenarios se organizan en una geografía a menudo fantástica, que combina referencias a lugares reales con territorios imaginarios poblados de maravillas, criaturas monstruosas y arquitecturas encantadas, al servicio de la aventura y de la exaltación del héroe caballescico. Estos espacios funcionan como marco de pruebas y delimitan episodios de combate, amor o magia que configuran una topografía simbólica de la nobleza, el honor y la hazaña individual. La función principal del lugar es proporcionar variedad narrativa y sostener un universo idealizado, donde el orden que el caballero debe restaurar se proyecta sobre escenarios alejados de la realidad histórica inmediata.

En la novela negra, por el contrario, el espacio se ancla en la ciudad moderna y adquiere un carácter netamente realista. La urbe deja de ser telón de fondo para convertirse en agente generador de la trama criminal: su fisonomía nocturna, brumosa y laberíntica, crea una atmósfera de desorientación y peligro. La metrópolis capitalista, atravesada por desigualdades, corrupción institucional y violencia estructural, se configura como “topografía del crimen”, en la que la distribución del espacio refleja las fracturas sociales.

Pese a estas diferencias, ambos géneros comparten la centralidad del espacio como mecanismo de sentido. Tanto los reinos lejanos del caballero andante como la ciudad degradada del detective organizan el recorrido del protagonista y articulan una lectura moral del mundo. Sin embargo, mientras los libros de caballerías proyectan un horizonte de restauración del orden en ámbitos maravillosos y atemporales, la novela negra subraya la persistencia de un desorden estructural inscrito en la misma materialidad urbana, lo que desplaza el énfasis desde la aventura idealizada hacia la crítica social

María Blanca Miranda-Rodas

Universidade de Vigo

mariablanca.miranda@uvigo.gal

Vigo noir: espacio urbano y narrativa criminal en una ruta literaria

Las rutas literarias permiten «comprobar el parecido entre la realidad y la descripción plasmada en el libro» y ofrecen al lector la posibilidad de recorrer físicamente los lugares que la obra describe, activando un diálogo directo entre texto y territorio (Magadán y Rivas, 2011: 10). A partir de esta premisa, esta comunicación presenta la organización y puesta en práctica de una ruta literaria de género negro en la ciudad de Vigo, concebida desde la perspectiva de las geografías literarias y entendida como un dispositivo de mediación cultural entre literatura y espacio urbano.

Desde las geografías literarias, la ciudad en la novela negra no se limita a ser un escenario donde transcurre la acción. Como señala Arnaud de Sartre (2010: 91), la novela policíaca construye su propia geografía, organizando y configurando el espacio urbano para la narrativa, de modo que calles, barrios y lugares emblemáticos adquieren significado dentro de la trama y participan activamente en la experiencia del lector. En Vigo, esta idea se refuerza por la noción de *Vigo noir* (Núñez Sabarís, 2020: 59) que identifica un conjunto de relatos policiales ambientados en la ciudad, según la cual su ambientación funciona como marca cultural específica. La ciudad se configura como una geografía propicia para el suspense y el crimen, y los espacios urbanos actúan como creadores de ficción, modulando la acción y generando atmósferas que condicionan tanto a los personajes como a la experiencia lectora.

En este sentido, la ruta permite recorrer Vigo siguiendo esta geografía narrativa, estableciendo vínculos entre las obras literarias y los espacios que los inspiran o recrean. La selección de autorías, fragmentos y localizaciones se realiza con criterios que buscan generar una experiencia de lectura contextualizada y performativa, donde el entorno real y el texto literario dialogan y se resignifican mutuamente (Uccella, 2013: 68). De este modo, la iniciativa contribuye al reconocimiento y valorización del patrimonio literario local, transformando la lectura en una experiencia espacial, participativa y culturalmente situada.

Finalmente, la comunicación detalla el diseño metodológico del itinerario, los criterios de selección y la articulación de los elementos para construir una narrativa urbana coherente, que conecta literatura, ciudad, cultura y experiencia lectora, evidenciando cómo la ficción negra resignifica la ciudad y permite percibirla de manera activa a través del recorrido.

Raquel Molero

Universitat de València

ramosan3@alumni.uv.es

Sobre el concepte de ruta literària: reflexions des de la didàctica de la literatura

En els darrers anys, el terme ruta literària s'ha popularitzat en l'àmbit cultural, educatiu i institucional. Aquesta difusió, però, ha anat acompanyada d'una notable ambigüitat terminològica i conceptual, que fa necessari revisar-ne críticament els significats i els usos des d'una perspectiva didàctica. En altres tradicions culturals, allunyades dels contextos de llengua catalana i castellana, el concepte no remet exactament a les mateixes pràctiques: denominacions com literary tour, literary walk o literary trail en anglès; promenade, balade o parcours littéraire en francès; itinerario o percorso letterario en italià; o la distinció entre roteiro i rota literária en portuguès, evidencien enfocaments diversos quant a la relació entre literatura, territori i experiència del recorregut.

En l'àmbit turístic, la ruta literària sol designar un itinerari cultural que activa una lectura del territori a través de la literatura: un recorregut definit, sovint institucionalitzat, vinculat a una obra, a un autor o a un corpus de textos, pensat per a ser recorregut en un temps delimitat i, cada vegada més, mediatitzat per recursos digitals com ara codis QR, sistemes de geolocalització o aplicacions mòbils. Aquestes rutes, generalment estables, constitueixen una eina rellevant de patrimonialització literària, però no esgoten ni el concepte ni el seu potencial educatiu.

A partir d'aportacions teòriques recents, aquesta comunicació proposa una precisió del concepte de ruta literària des de l'educació literària i patrimonial. Des d'aquest enfocament, la ruta no es concep únicament com un itinerari predefinit ni com un producte cultural tancat, sinó com un dispositiu didàctic complex, capaç d'articular lectura literària, experiència territorial i construcció de significat en contextos reals d'aprenentatge.

En el marc de les rutes literàries educatives, la lectura s'entén com una pràctica situada, en la mesura que el significat emergeix del diàleg entre text, lector i territori, i alhora com una lectura encarnada, ja que la interpretació es construeix a partir de l'experiència corporal, sensorial i emocional del recorregut. En aquest procés, l'emoció, la vivència sensorial i l'experiència compartida esdevenen elements centrals en la construcció del significat literari.

Finalment, la comunicació defensa la necessitat de conceptualitzar la ruta literària educativa com una situació d'aprenentatge que incorpora una eixida fora del centre, que no es redueix a una excursió ni a una activitat complementària, sinó que s'inscriu en la tradició pedagògica del treball de camp i l'ensenyament fora de l'aula, i integra objectius, competències, sabers, estratègies metodològiques i criteris d'avaluació coherents amb un enfocament competencial.

Francesc Montero Aulet

Fundació Josep Pla / Universitat de Girona

fmontero@fundaciojoseppla.cat / francesc.montero@udg.edu

La Ruta Josep Pla (1993-2026), una proposta en evolució: construint ponts entre la literatura i la gastronomia, l'arqueologia, la botànica i l'art

Creada el 1993 per la Fundació Josep Pla, la Ruta Josep Pla ofereix una experiència de lectura enriquidora a través de la vinculació de la producció literària de l'escriptor Josep Pla (Palafrugell, 1897-1981), el prosista més important de la literatura catalana del segle XX, amb el patrimoni i el paisatge del seu entorn vital: la localitat de Palafrugell.

Fa trenta anys, la Ruta Josep Pla va ser una iniciativa pionera a Catalunya que explorava les possibilitats d'atreure nous públics a la literatura, i des del primer dia es va fer evident el seu potencial com a instrument didàctic i turístic. A una localitat amb una forta pressió urbanística derivada d'una oferta turística molt bàsica (sol i platja), la Ruta Josep Pla significava una proposta alternativa que contribuïa a conscienciar sobre la preservació del paisatge i el potencial del patrimoni literari com a actiu cultural i de promoció turística.

Des de la primera sessió, la Ruta Josep Pla s'ha programat de manera ininterrompuda, tant per a públic general que valora una experiència de turisme cultural de qualitat amb un enfocament transversal, com per a grups escolars, que busquen complementar la formació regular amb experiències en contacte amb la natura i l'entorn. Tot i això, amb el pas dels anys va ser necessari fer evolucionar la proposta, creant d'una banda itineraris diversificats, més breus i amb eixos temàtics i, en el vessant turístic, obrir-la al camp gastronòmic, oferint propostes combinades de literatura i cuina tradicional catalana.

Aquestes propostes van funcionar amb èxit durant les primeres dècades del segle XX però, des de 2020, en l'escenari postpandèmia, ha calgut una nova revisió que ha portat a explorar nous horitzons. En aquest sentit, més enllà de les propostes gastronòmiques, els darrers temps la Fundació Josep Pla ha establert connexions des de la Ruta amb els camps de l'arqueologia, la botànica i, fins i tot, l'art contemporani. Dissenyades de manera coordinada per professionals experts en les disciplines respectives per garantir-ne el rigor metodològic, aquestes noves propostes han fet palès nous potencials d'aplicació turística i de lleure, però també, òbviament, educativa, ja que el plantejament interdisciplinari ofereix un nombre més ampli i variat d'estímul, permet treballar camps diversos de manera coral i s'assoleixen resultats més beneficiosos que en el treball per separat.

Aquesta comunicació proposa exposar les vicissituds d'aquestes propostes innovadores i comentar els aspectes més rellevants de la seva implementació, adoptada amb una visió estratègica i de futur per mantenir l'interès i efectivitat de la Ruta Josep Pla. Interpretant els factors que han fet primer necessàries i després possibles les diverses adaptacions, i mesurant els resultats obtinguts, es valorarà l'encert i viabilitat d'aquestes noves propostes, i el seu potencial com a instrument educatiu i de dinamització turística, tant per al camp de la literatura com per a la resta de disciplines amb les quals s'han establert ponts fructífers.

Anna M. Moreno-Bedmar

Espai Pedrolo / Institut Mercè Rodoreda

annabedmar@gmail.com

Espais i vides, teixint relats a la futura Casa-Museu Manuel de Pedrolo

L'any 2021 Adelais de Pedrolo i Fabregat va fer donació a l'Ajuntament de Tàrrega de les cases del carrer Major on va viure la infantesa i una part de la seva vida Manuel de Pedrolo. El 2023 es va dur a terme el Pla director de la Casa Museu Pedrolo per tal que els immobles es convertissin en un equipament museogràfic dedicat a la figura i l'obra de l'escriptor segarrenc.

En aquest estat de coses, se'ns va encarregar col·laborar en el disseny museogràfic —en concret, en el relat de l'espai expositiu— assessorant un equip integrat per una empresa d'arquitectura i una altra dedicada a la planificació i museïtzació. Així doncs, es van plantejar dues línies temàtiques: Pedrolo, l'escriptor, el personatge i el seu llinatge, d'una banda, i les vides a les cases, de l'altra, que es vertebraven a través d'un únic eix: la relació de Pedrolo amb Tàrrega, i com marcà la seva producció literària i vital.

És així com va néixer un primer relat "Pedrolo contra Pedrolo", que permetrà conèixer el Pedrolo home (íntim) en totes les contradiccions i dicotomies, tant de sentiment de pertinença a una nissaga familiar arrelada a la ciutat com d'encaix social. Serà la literatura l'eina que li permetrà lluitar contra uns valors imposats (educació/llinatge) i ésser lliure, un anhel que sempre el va moure. S'abracen diversos aspectes: les arrels, la història de vida, l'escriptor targarí i el Pedrolo secret. Finalment hi ha un segon relat, que complementa l'anterior, "Vida d'un edifici" (amb dos subrelats: De Cal Puntaire a Cal Molina i vida d'una ciutat). Literatura i espai estan vinculats en aquests dos relats orgànics que s'insereixen en estances concretes, com ara habitacions, despatxos o biblioteques amb objectes originals (llibres, documentació gràfica, mobiliari, entre d'altres), o en llocs que van inspirar la seva creació literària (paisatges targarins).

Disposar a Tàrrega d'un espai vivencial dedicat a Pedrolo permetrà transmetre i vetllar pel patrimoni literari i inserir-lo i vertebrar-lo en un territori concret, en aquest cas la comarca de l'Urgell. També a la comarca veïna, La Segarra, —on Pedrolo va néixer i hi tenia el castell familiar i terres—, la presència de l'Espai Pedrolo, al Castell de Concabella, permetrà unir sinergies. L'exposició "Pedrolo, més enllà dels límits" i el Fons Pedrolo, que inclou el fons modern pedrolià (consultable en línia al Corpus Literari Digital de la Càtedra Màrius Torres) i documentació diversa com els llibres de família i patrimoni (SXVI, són des del 2014 lloc de visita per a un ampli públic. Considerem que la complementarietat d'ambdós equipaments museogràfics serà cabdal per a l'enriquiment cultural i patrimonial de les comarques de Ponent.

Attilio Motta

Università di Padova

attilio.motta@unipd.it

21 grammi, il peso della letteratura: i luoghi letterari fra desiderio, testualità e delusione

La letteratura scientifica sui luoghi letterari si è finora concentrata soprattutto sulla definizione teorica dell'oggetto, sulle sue realizzazioni pratiche in itinerari o parchi, sulle sue ricadute didattiche e/o turistiche, sugli strumenti digitali e informatici più idonei alla loro fruizione. Meno indagate sono le motivazioni che spingono una persona colta a visitare un luogo letterario (o un'istituzione a portarci in visita degli studenti) e le sensazioni che prova in quell'esperienza, forse perché si dà per scontato che questa consista nel riconoscimento di qualcosa che è stato già assaporato o immaginato nella lettura di un testo. Ma, anche quando, al di là del mutamento storico dei luoghi, tale riconoscimento è davvero possibile, il piacere che esso procura soddisfa pienamente il desiderio che lo muove, o non resta piuttosto nel visitatore un sordo residuo di insoddisfazione? E questo "residuo" non ci dice qualcosa sul "peso" della letteratura, tanto da poter diventare l'obiettivo più prezioso di ogni pellegrinaggio fisico su un luogo dell'immaginario?

Maria Luisa Mura

Aix-Marseille Université

maria.luisa.mura94@gmail.com

Narration as a Shared Experience: Rethinking Literary Geography Through the Lens of Workshop Practice

This contribution aims to explore possible forms and applications of literary geography within territorial contexts, drawing on the experience carried out by the author in the various editions of Ri-fiabare. Laboratory of Literary Geography, in collaboration with Francesca Nardi.

A hybrid undertaking situated at the intersection of reception studies, collective mapping practices, and collaborative writing, the laboratory seeks to investigate the relationships between narrative and territory. Its purpose is twofold: on the one hand, to reflect on the political uses of literary creation and, more broadly, of narrative within territories; on the other, to consider participatory practices capable of re-evaluating literary imagination as a tool for socio-territorial exploration and inquiry.

Starting from these premises, the paper first examines the experience of the Ri-fiabare workshop, with specific attention to the methodology employed in its activities and to the expected outcomes across its various editions (Bologna and Tempio Pausania 2024; Ossi, Oristano, Cambridge 2025). Secondly, it aims to reflect on the potential of this practice as a tool for collecting data relevant to co-design initiatives in the field of cultural heritage. The broader objective is to reconceptualize the patrimonialization of literature within territories as a shared experience, aligned with the narratives inherent to inhabit.

Xaquín Núñez Sabarís

Universidade do Minho

xnunez@elach.uminho.pt

El Expreso Atlántico. Novela negra, mapas digitales y rutas literarias inmersivas

El Expreso Atlántico es una ruta literaria virtual e interactiva que cartografía la ficción negra y policial ambientada en las ciudades gallegas del eje atlántico y en la portuguesa de Oporto. La iniciativa parte del programa de financiación eurorregional Nortear, cuya responsabilidad recae en las autoridades autonómicas de Galicia y de la región Norte de Portugal.

En esta comunicación se pretenden analizar sus fundamentos teóricos, literarios y geoculturales, a partir de los trabajos realizados en la coordinación y confección de contenidos literarios, la selección de obras y textos y el diseño de los itinerarios, que tienen como finalidad:

-Dar a conocer el patrimonio literario en articulación con el natural, cultural, arquitectónico o histórico, estimulando la lectura y el conocimiento de las diferentes geografías literarias.

-Valorar el territorio y las diferentes comunidades cartografiadas y concienciar sobre el papel que la ficción juega en su representación e interpretación.

-Estimular interacciones entre la literatura de la eurorregión y fomentar el consumo mutuo y la disponibilidad y lectura compartida.

-Servir de soporte para la creación de prácticas de interacción con la comunidad y de educación literaria, a través de clubes de lectura, encuentros con autoras y autores, elaboración de unidades didácticas e itinerarios turísticos de alto valor cultural.

En el caso de El Expreso Atlántico, jugando con la referencialidad en el género del clásico de Agatha Christie, parte de las investigaciones tanto cualitativas como cuantitativas de Núñez Sabarís y se traslada a este mapa virtual en el que el usuario puede optar por varias posibilidades de navegación y consulta.

El corpus está elaborado, como se ha señalado, por la ficción negra y policial, ambientada y producida en este espacio y en lengua gallega y portuguesa, dada la abundante producción del género en los últimos años, singularmente en la literatura gallega. Se ha diseñado simulando un viaje en tren, con parada en las principales ciudades de la eurorregión, dado que es un modelo narrativo fundamentalmente urbano, tanto en su origen cómo en su materialización contemporánea.

En cada una de las ciudades se identificarán las localizaciones incluidas en las obras seleccionadas, ilustradas con los respectivos fragmentos literarios y reflejando, tanto los lugares del crimen, como los escenarios de las tramas, que pueden ser visualizados en 3D.

Mar Olivé Ribas i Júlia Zabala

Institut Premià de Mar

molive65@xtec.cat

Intercanvi de rutes i resignificació dels espais quotidians

La contribució que presentem se situa en la línia temàtica número 4 i, concretament, explora el potencial didàctic de les rutes literàries dins d'un centre educatiu d'educació secundària tant en la línia del desenvolupament de la competència literària com en la direcció de fomentar la cohesió entre els estudiants a partir de l'intercanvi d'experiències i de la resignificació dels espais quotidians on estudien.

L'experiència que es presenta forma part del pla anual del departament de llengua catalana i clàssiques de l'Institut Premià de Mar i es fonamenta en la creació de dues rutes literàries, una a primer d'ESO i una altra a quart d'ESO i, posteriorment, en l'intercanvi d'aquests productes entre els propis estudiants. El fil conductor que uneix les dues rutes és la literaturització del propi espai de l'institut, d'aquesta manera s'aconsegueix que els joves observin el centre educatiu amb una mirada diferent de la que hi dediquen habitualment.

L'alumnat de primer d'ESO crea una ruta literària pels espais emblemàtics de l'institut centrada en el gènere de la llegenda. D'aquesta manera, de l'observació de les possibilitats de cada racó i de l'estudi de les característiques d'aquest gènere literari, en sorgeix un llegendari apòcrif.

El projecte didàctic de quart d'ESO proposa una exploració literària de l'espai com a element narratiu i simbòlic. A partir d'aquí es converteix l'aula en un laboratori per explorar espais quotidians amb unes ulleres diferents de les habituals. Aquesta nova mirada resulta inquietant: sorolls, ombres, possibilitats..., de manera que els estudiants es converteixen en creadors d'una realitat intuïda i imaginada. L'entorn del centre es converteix en un espai diferent, inspirat en els contes de Poe, que es transformen en ficció sonora. La ruta passa a ser el resultat d'aquest procés, de manera que l'institut queda resignificat de manera creativa i sensorial.

Com a tancament de l'experiència, es realitza un intercanvi entre l'alumnat de primer i de quart d'ESO, en què es recorren les dues rutes literàries creades al llarg del procés. L'intercanvi es concep com una experiència d'aprenentatge significatiu que afavoreix la cooperació entre nivells educatius, la valoració del treball propi i aliè i la consolidació d'una comunitat lectora i creadora tant de literatura com d'altres arts.

José Leonardo Ontiveros

Universidad Internacional de La Rioja (UNIR)

joseleonardo.ontiveros@unir.net

El viajero como espectador: experiencias teatrales en los relatos de viajeros españoles del siglo XIX en América.

Diversos viajeros españoles recorrieron que visitaron América durante la segunda mitad del siglo XIX dieron cuenta de sus experiencias en relatos de viaje que hoy constituyen una fuente importante para estudiar la relación entre literatura y el espacio. Desde la perspectiva de las geografías literarias, entendidas estas como un enfoque crítico que analiza el espacio como una producción cultural y social (Lefebvre, 1974), estos relatos nos permiten examinar cómo la experiencia del lugar es narrada, organizada y jerarquizada. Como ha señalado Cabo Aseguinolaza (2012), los textos literarios construyen mundos y hacen legible la relación entre espacio y experiencia, una premisa especialmente pertinente para la literatura de viajes, donde el desplazamiento, la observación y la descripción convierten al viajero en mediador cultural.

Entre los múltiples aspectos de la vida social y urbana observados por los viajeros españoles en América, el teatro ocupa un lugar significativo como espacio de representación cultural, sociabilidad y contacto con el otro. Esta comunicación analiza cómo autores como Arturo Aldea, Estrada Santiago, Modesto Garcés, Alfredo Opisso, Eusebio Guiteras, Emilia Serrano, Octavio Velásquez del Real, Rafael Puig y José María Gutiérrez de Alba, entre otros, describen su asistencia a funciones teatrales en distintas ciudades americanas, narrando el espectáculo desde su propia experiencia como espectadores. El objetivo del trabajo es examinar de qué manera el teatro aparece un espacio urbano en el que se manifiestan prácticas culturales, se establecen jerarquías sociales y se muestran códigos de la vida ciudadana.

Desde la mirada del viajero el teatro se convierte en un observatorio de esa ciudad visitada, que permite acceder a la composición y comportamiento del público, a los rituales sociales asociados a la representación y a la valoración cultural del espectáculo en contextos americanos. La metodología empleada es de carácter cualitativo e interpretativo, no se centramos en el análisis de pasaje muy concretos en los que los viajeros relatan su experiencia teatral, atendiendo a la descripción del espacio escénico, del ambiente sensorial del espectáculo, de los actores, de la interacción con el público y de las emociones que se dan en el propio viajero. Estos fragmentos se analizan de manera comparativa, a menudo en contraste con las prácticas escénicas europeas, lo que refuerza la dimensión intercultural del relato.

Estos textos son reflejo de una clara geografía cultural escénica, en la que el teatro funciona como un microcosmos urbano. La ciudad americana se presenta como un espacio performativo, donde el viajero, en su condición de espectador extranjero, interpreta y evalúa la cultura local a través del espectáculo teatral. En puridad, estos relatos contribuyen a la formación de imaginarios culturales sobre América y ofrecen un valioso material para el estudio de la relación entre literatura, espacio y prácticas culturales, así como para el diseño de futuras rutas literarias y culturales centradas en la vida escénica del siglo XIX.

Jordi Oviedo Seguer

Universitat de València

jordi.oviedo@uv.es

Revisió sistemàtica de les rutes literàries amb finalitat educativa en l'àmbit català i hispànic

El nostre treball s'inscriu en la línia temàtica 4 "Les rutes literàries com a instrument didàctic i turístic". Partim del fet que aquestes propostes han aprofitat el vincle entre l'espai i la literatura per a dissenyar instruments d'ensenyament i aprenentatge de la literatura des de la perspectiva de la "place-based education". Aquesta perspectiva s'ha desenvolupat especialment en les darreres dècades, tot i que té les seues bases en autors com Dewey (1938). Diverses revisions sistemàtiques han propiciat un marc teòric que adequarem a les possibilitats de les rutes literàries en l'àmbit educatiu, com ara les de Sánchez i Murga-Menoyo (2019), les de Bogoya i Prado (2024) per a l'àmbit d'hispanoamèrica, o les de Yemini et al (2025) per a un context global. Propostes com les d'Eggersen (2023) plantegen models didàctics recents, com la place-based reading.

Es parteix també de la bibliografia sobre les bases teòriques i metodològiques desenvolupades per les geografies literàries sobre aquest dispositiu didàctic que en la nostra tradició s'aixopluga sota el terme "ruta literària", recollides en referències com les de Quer (2022) o Bataller et al (2024).

L'objectiu d'aquest treball és presentar una revisió sistemàtica d'investigacions sobre les eines didàctiques per a l'ensenyament i l'aprenentatge de la literatura que tenen en l'espai el nucli de la seua acció, en l'àmbit català i hispànic i que prenen el nom de "ruta literària". Arran d'aquest procediment és revisarà quines característiques presenten aquests treballs, com s'articulen, quina és la validesa educativa que atorguen a les rutes literàries i quines possibilitats d'evolució s'aprecien, com a conclusió.

Joan Marc Ramos Sabaté

Universitat de Barcelona

joanmarcramos@ub.edu

Materials didàctics i rutes literàries

El dispositiu didàctic “ruta literària” està actualment prou consolidat en els centres educatius del nostre país i molts estudiants poden gaudir d’aquesta experiència literària gràcies a les grans possibilitats que ofereix. El corpus de rutes literàries disponible és hores d’ara inabastable i la feina de Llorenç Soldevila durant dècades i del grup Geografies literàries en aquests últims 20 anys sembla que està donant el seu fruit. Aquesta comunicació neix, tanmateix, d’una pregunta que una companya va llançar a l’aire en una d’aquestes trobades d’experts: “però, com es fa una ruta literària didàctica?”. Hi ha una part d’aquesta pregunta que està a bastament resposta en la bibliografia i és la que fa referència a la vessant que podríem anomenar més “turística”: la selecció de textos i el muntatge de l’itinerari.

La nostra comunicació intentarà posar el focus als materials didàctics que es poden generar per fer que aquesta experiència turística pugui ser, també, una experiència d’aprenentatge per als nostres escolars. En aquest sentit, el dossier de lectures i el mapa amb l’itinerari són, en si mateixos, materials didàctics, però, n’hi ha d’altres? En calen més? En què poden posar l’èmfasi? Com poden ser els materials d’avaluació? Ens hi pot ajudar la tecnologia?

A partir de l’anàlisi de les publicacions que han sorgit dels quatre primers congressos de rutes literàries i de diverses experiències a l’aula de secundària i en aules universitàries, exposarem algunes línies d’actuació que poden ser útils per a tots aquells que es vulguin endinsar en aquest meravellós món de les rutes literàries, fent propostes de materials per a tota la seqüència d’aprenentatge i per a la seva avaluació.

Antonio Raschi

CNR - Istituto per la BioEconomia

antonio.raschi@ibe.cnr.it

Le sorgenti di metano dell'Appennino: da Dante a D'Annunzio

After being exiled, Dante spent a relevant part of his life in marginal mountain areas north of Florence as a guest of local lords. By that time, the area was characterized by the presence of methane emissions, giving origin to fires. This phenomenon already described by Classical authors, was evident along some of the main ways crossing the Apennines, such as the itinerary between Florence and Bologna, or between Florence and Forlì, and very likely influenced the descriptions of fires in *Inferno* and *Purgatorio*. In fact, Dante's descriptions were often based on locations or phenomena he saw in his travels (1), sometimes clearly quoted, and used to build comparisons with Hell or Purgatory landscapes, other times just suggested through geographic indications. In the following centuries the methane fires stimulated the fantasy of travellers (2), and the visit to the fires was a must for grand tour travellers, that left countless reports about them. The fires also fostered scientific research by Alessandro Volta, Humphry Davy and Michael Faraday. The industrial exploitation of methane, supported also by some authors such as Stoppani (3) and D'Annunzio, made the fires disappear; although still visible in some locations, they are almost totally forgotten. Yet, they could be the basis for geotourism and literary tourism itineraries.

Francesc Rodrigo Segura

Universitat de València

francesc.rodrigo@uv.es

La incorporació de rutes a les situacions d'aprenentatge de Llengua i Literatura de la LOMLOE

La realització de rutes literàries és una pràctica metodològica cada vegada més estesa en les diferents etapes educatives, també en la Universitat. El seu interès radica en la possibilitat de relacionar la literatura amb el territori i amb el patrimoni cultural, de potenciar la relació transdisciplinària de la literatura amb altres àrees curriculars i de poder desenvolupar, de manera integrada, competències específiques de l'educació literària i algunes competències transversals, com la competència en treball en equip, la competència cultural, la digital i de la innovació i la creativitat.

Des del punt de vista didàctic existeixen diversos aspectes interessants sobre els quals es pot reflexionar i investigar, tals com: la seua adaptació a les orientacions curriculars de la LOMLOE, la incorporació de les metodologies actives en la seua realització i el foment de l'avaluació competencial. En aquesta comunicació ens centrarem en l'aspecte metodològic, per analitzar com es dissenyen les activitats que s'hi plantegen en les rutes per anar més enllà de tasques merament descriptives o de planificació i que s'organitzen en propostes integradores com les seqüències didàctiques, els projectes o les situacions d'aprenentatge.

D'altra banda, la incorporació de rutes literàries en les situacions d'aprenentatge s'alinea de manera directa amb diversos Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de l'Agenda 2030, ja que promou una educació compromesa amb el territori, la cultura i la sostenibilitat. En concret, aquestes propostes didàctiques contribueixen als ODS 4, 10, 11, 12 i 17.

En aquesta comunicació ens centrarem en alguns exemples de SA de la LOMLOE que incorporen la realització d'algun tipus de ruta literària. Es tracta d'una experiència realitzada en l'assignatura de Planificació de la Llengua i la Literatura de 4t curs del Grau de Mestre/a d'Educació Primària.

En aquesta comunicació es presenten diversos exemples de SA realitzades per l'estudiantat i que ens permetrà reflexionar sobre els aprenentatges realitzats i aprofundir en els seus aspectes més creatius i reflexius, amb la finalitat de valorar tot potencial educatiu de les SA que incorporen rutes com a dispositiu didàctic. Es tracta de valorar si les SA que incorporen rutes literàries esdevenen una eina pedagògica valuosa per integrar l'educació literària amb els principis de la sostenibilitat, la ciutadania crítica i el compromís social, en coherència amb els plantejaments educatius de la LOMLOE.

Xavier Roig López

Universitat de València

javier.roig@uv.es

Aportacions didàctiques de l'Espai Joan Fuster a l'educació literària i lingüística: una anàlisi de les creences del professorat i del personal mediador.

En el camp de les geografies literàries, la relació entre espai, literatura i educació ha adquirit una rellevància creixent com a via per a la construcció de pràctiques de lectura situades. En aquest marc, les cases museu d'escriptors poden ser enteses com a ecosistemes educatius complexos, en què interactuen territori, materialitat patrimonial, discursos literaris i pràctiques de mediació. Aquesta comunicació presenta un estudi de cas qualitatiu centrat en l'Espai Joan Fuster (Sueca), amb l'objectiu d'analitzar les creences del professorat de «Valencià: llengua i literatura» i del personal mediador sobre les aportacions didàctiques d'aquest espai a l'educació literària i lingüística.

El treball s'inscriu en un marc teòric que integra els «New Literacy Studies», els nous materialismes i una perspectiva ecosistèmica de la mediació, que concep la mediació literària com una pràctica relacional i situada, resultat de la interacció entre actors humans, objectes, textos, espais i pràctiques socials. Des d'aquesta òptica, la casa museu es concep com un assemblatge material-discursiu que possibilita l'aprenentatge significatiu.

La investigació adopta un enfocament qualitatiu en forma d'estudi de cas. Les dades s'han obtingut principalment mitjançant entrevistes semiestructurades al professorat participant i al personal mediador de l'Espai Joan Fuster, així com mitjançant l'observació participant durant el desenvolupament del taller «Imatges i pensaments de Joan Fuster», adreçat a l'alumnat de Secundària i Batxillerat. El taller consisteix en l'elaboració cooperativa d'una portada de periòdic mitjançant tècniques d'estampació i collage, a partir de les caricatures de Joan Fuster realitzades per Andreu Alfaro i d'una selecció d'aforismes de l'autor sobre la lectura i el pensament crític. A més a més, l'experiència educativa es combina amb una ruta literària per l'entorn urbà de Sueca i una visita guiada per la casa museu.

L'anàlisi de les dades s'ha dut a terme mitjançant una codificació oberta i una posterior agrupació temàtica. Els resultats mostren una coincidència general entre professorat i mediadors en la valoració positiva de l'experiència pel seu valor didàctic, de foment del pensament crític, de contribució a la formació literària i de normalització lingüística. Tanmateix, s'identifiquen factors condicionants com la implicació docent, el perfil de l'alumnat, les condicions materials i les barreres sociolingüístiques.

Finalment, la comunicació defensa l'Espai Joan Fuster com una geografia literària educativa de proximitat i com un recurs pedagògic valuós quan existeix una coordinació efectiva entre docents i mediadors, i un suport social i institucional favorable a la cultura i la normalització lingüística.

Emili Samper Prunera

Universitat Rovira i Virgili

emili.samper@urv.cat

Cartografiant el llegendari: espais simbòlics i territoris mítics al llegendari tarragoní

La relació entre literatura i espai adquireix una dimensió singular quan s'aborda des del prisma de la literatura popular. Els relats orals —en forma de llegendes, tradicions explicatives, etimologies populars i contarelles— són una forma de narrativa territorial que configura una geografia simbòlica que dota de significat els indrets, els topònims i els paisatges.

Aquesta comunicació proposa una lectura geopoètica del llegendari popular tarragoní a partir del corpus recollit a El patrimoni oral a les comarques de Tarragona: relats tradicionals (Diputació de Tarragona, 2005), amb l'objectiu de mostrar com la tradició oral configura una cartografia simbòlica del territori. El treball analitza especialment els relats localitzats —és a dir, aquells que s'associen a un espai concret, com una roca, una font o una muntanya— i com aquests elements naturals o topogràfics esdevenen punts d'articulació del relat i de la memòria col·lectiva.

A partir de la classificació dels textos segons la seva funció (explicativa, fundacional, moralitzadora o identitària) i la seva vinculació espacial, s'exploren tres eixos d'anàlisi: (1) L'espai com a origen del relat, a través d'etimologies populars i tradicions que expliquen topònims o formes del relleu (per exemple, "El salt de la reina mora"); (2) L'espai com a escenari de conflicte o transgressió, en llegendes de bruixes, ànimes o diables, que situen el mal o la por en indrets concrets del paisatge; (3) L'espai com a lloc de memòria i identitat, en relats que vinculen el territori amb figures històriques, santes o heroiques.

L'estudi planteja també una dimensió aplicada amb la possibilitat de representar aquesta geografia llegendària en forma de mapa digital o de ruta literària, com a eina de divulgació i de connexió entre el patrimoni oral i el territori. Així, el llegendari popular es revela no només com a testimoni d'una imaginació col·lectiva, sinó també com a instrument per repensar el paisatge cultural i la identitat local des d'una perspectiva literària i geogràfica.

Mariona Saura Mallen

Universitat de València

masauma2@uv.es

Estudi de cas sobre producció i representació de llegendes apòcrifes en espais escolars

Aquest treball investiga la integració de la literatura popular, especialment les llegendes apòcrifes, en el currículum de secundària mitjançant el disseny, implementació i anàlisi d'una seqüència didàctica en un grup de tercer d'ESO de la ciutat de València. La principal mancança que abordem és la desconeixença per part de l'alumnat de la literatura popular i, en aquest cas concret, de les llegendes, i l'animadversió o desinterés que senten per aquest tipus de literatura. Per això, proposem una sèrie d'activitats per tal de fomentar la lectura, escolta i producció d'aquesta literatura, les quals culminaran amb la representació o narració d'una llegenda per part de l'alumnat i la posterior ruta amb la dramatització dels textos escrits. Els objectius de la investigació són comprovar l'eficàcia del plantejament i aplicació d'una seqüència didàctica que té com a producte final la producció escrita i teatralització de llegendes apòcrifes; examinar les possibilitats didàctiques de la introducció de la llegenda, com a gènere de text etnopoètic, dins una proposta de creació literària; i, determinar la funcionalitat dels espais escolars en la posada en pràctica d'una ruta literària llegendària com a dispositiu didàctic. Pel que fa a la metodologia d'investigació, emprem un estudi d'un cas, és a dir, ens referim al cas com a objecte d'estudi o com a metodologia. L'estudi de cas és una exploració profunda, sistemàtica i detallada d'una unitat singular mitjançant la tècnica de l'observació del participant. Per a desenvolupar la situació d'aprenentatge, usem l'aprenentatge cooperatiu i el treball en grups. Les tècniques i instruments que hem elegit per a la recollida de dades són l'observació, el qüestionari previ i post, i l'anàlisi qualitatiu del contingut. La proposta s'articula amb un objectiu principal de gran importància: evidenciar la vitalitat de la literatura popular en l'actualitat i defensar la seua integració en els plans d'estudi de secundària. No obstant això, aquest objectiu no es limita únicament a l'àmbit educatiu; també pretén impulsar la comprensió que la literatura no es restringeix als murs de les escoles o instituts, sinó que es manifesta de manera activa als carrers i en la vida quotidiana

Les dades recollides dels qüestionaris reflecteixen que la proposta didàctica ha tingut resposta per part de l'alumnat i s'ha desenvolupat de manera satisfactòria. Un dels grans problemes de l'educació actual és la falta d'atenció a la creativitat de l'alumnat i amb aquesta proposta hem intentat disminuir-ho. Els resultats obtinguts indiquen que aquestes activitats milloren les habilitats lingüístiques i creatives dels estudiants, al temps que els descobreixen una part del patrimoni literari valencià. Per tot plegat, les conclusions de la recerca evidencien la importància de l'ús de la literatura popular en la formació integral de l'alumnat durant l'etapa de secundària.

Moisés Selfa Sastre

Universitat de Lleida

moises.selfa@udl.cat

Literatura popular, geografia i ruta literària pel Pallars: el cas de Pep Coll i *Quan Judes era fadrí i sa mare festejava* (1986)

La literatura popular és aquella que, entre altres tipus de textos, recull narracions llegendàries que versen sobre fets sobrenaturals i naturals, o una barreja de tots dos, que es transmeten de generació en generació, de manera oral o escrita. En aquestes s'expliquen, per exemple, històries sobre els trets definitoris d'un poble o nació. Aquestes històries solen situar-se en un temps i en un lloc similar al dels membres d'una comunitat, fet que aporta certa versemblança al relat. Poden presentar elements sobrenaturals com miracles, aparicions de sants, personatges que ressusciten i successos d'ultratomba. Aquests esdeveniments es presenten molt sovint com a reals i formen part de la visió del món pròpia de la comunitat on s'origina.

Pep Coll i Martí, nat el 1949 a Pessonada, a la comarca del Pallars Jussà (Lleida), ha estat un gran recopilador de llegendes no sols del Pallars Jussà, sinó que també de comarques confrontants, en obres com *Quan Judes era fadrí i sa mare festejava* (1986) i *Muntanyes Maleïdes* (1993). Aquestes publicacions, fruit d'una recerca consistent, continuà per l'ampli espai del Pirineu amb l'obra *Viatge al Pirineu fantàstic* (1994).

En aquesta comunicació, ens cenyirem al text literari de *Quan Judes era fadrí i sa mare festejava* (1986). Ens referirem a les llegendes que estan ambientades en construccions humanes que formen part del territori del Pallars Jussà i del Pallars Sobirà. En concret, aquelles històries que parlen de castells, ermites i monuments megalítics que pertanyen a aquestes dues comarques. És així com, a través de la lectura d'aquest text literari, podem construir una ruta literària pel Pallars, la qual vincularem a dues estratègies didàctiques pel seu aprofitament: d'una banda, a la lectura dramatitzada i escenificació d'històries; d'altra, a la cartografia literària amb l'ús d'eines digitals, que ens permeten vincular la llegenda recollida per Pep Coll a la realitat actual de la construcció humana en qüestió. Aquesta ruta literària, que recorre els diferents municipis de les comarques del Pallars Jussà i Pallars Sobirà, pot, al seu torn, ser concretada en altres rutes més específiques, com poden ser la ruta literària dels castells, la ruta literària de les ermites i la ruta literària dels monuments megalítics.

Irene Solanich Sanglas

UVic-UCC

irene.solanich@uvic.cat

La narrativa criminal de Maria Antònia Oliver: feminisme, gènere negre i cultura catalana contemporània

Aquest treball analitza la contribució de Maria Antònia Oliver a la narrativa criminal catalana, amb especial atenció a la trilogia protagonitzada per la detectiva Apollònia (Lònia) Guiu (Estudi en lila, Antípodes i El sol que fa l'ànec) i als relats que comparteixen el seu univers narratiu. Des d'una perspectiva de gènere, l'estudi situa aquesta producció en el context de consolidació de la novel·la negra catalana durant les dècades de 1980 i 1990 i n'examina la relació amb iniciatives col·lectives com Ofèlia Dracs i amb projectes editorials com la col·lecció La Negra d'Edicions de La Magrana. La recerca combina anàlisi textual, revisió de la crítica i consulta de fonts hemerogràfiques per mostrar com Oliver adapta i reformula els codis del gènere negre per convertir-los en un instrument de crítica social vinculada al territori i amb perspectiva de gènere. En aquest sentit, la seva obra posa en relleu les violències de gènere, els abusos de poder i diverses formes de desigualtat estructural. L'estudi també examina la construcció de Lònia Guiu com a subjecte actiu de la investigació i el paper de la llengua i dels dialectalismes en la creació de versemblança narrativa i representació social. En conjunt, el treball sosté que la narrativa negra d'Oliver constitueix una aportació fonamental per comprendre la intersecció entre feminisme, literatura de gènere i cultura catalana contemporània.

Kata Varju

UVic-UCC

kata.varju@uvic.cat

La traducció del desconegut en *La pell freda* d'Albert Sánchez Piñol

La pell freda (2002) d'Albert Sánchez Piñol en sí mateix és una obra inquietant, i tanmateix, una novella difícilment classificable, del gènere fantàstic, d'intriga, d'aventura. És una obra amb repercussió nacional (forma part de les lectures suggerides pel ESO), i amb repercussió internacional, traduïda a 21 llengües diferents, a base de la qual podem dir que l'escriptor és un ambaixador tant de la cultura catalana, com d'aquest gènere barrejat, popular.

Segons els estudis, els traductors de llengües indoeuropees a llengua hongaresa (de la família uràlica), fan servir molt més l'explicitació (Klaudy, 2001, 373), que passa en la direcció inversa. Amb tot i això, per causa del perfil d'aquesta obra, la traductora afronta una prohibició (més gran de l'usual) d'explicitar, per mantenir la tensió. Un element fantàstic, o en aquest cas, un món amb elements fantàstics, que no s'inscriuen a la lògica de la nostra realitat, apareix a través de descripcions. al mateix temps hi ha una mancança de realia o de referents culturals, que pot ser un repte en la traducció, tant com l'aparició dels referents culturals. "La distància relativa entre les dues cultures" (Marco, 2004, 143) en aquest cas s'amplia amb el factor literària del gènere fantàstic o dels gèneres negres: el desconegut proveeix una dificultat més.

L'objectiu d'aquesta ponència és investigar si el desconegut i la tensió es pot mantenir de la mateixa manera en la traducció com en l'original? La falta de gènere dels pronoms personals en hongarès, les diferències del camp lèxic, i les altres diferències lingüístiques quines solucions requereixen en la traducció.

M. Àngels Verdaguer i Julieta Torrents i Sunyol

angels.verdaguer@uvic.cat, julieta.torrents@uvic.cat

Els espais literaris dels campus de la UVic a la formació inicial de mestres: Jacint Verdaguer, Miquel Martí i Pol i Segimon Serrallonga

Aprofitar l'espai proper i el que s'hi troba pot ser un recurs interessant per treballar-lo didàcticament: llocs i espais, intervencions artístiques i patrimoni, retolacions i referents literaris. Així, el que volem presentar en aquest treball és l'aplicació del que són les rutes literàries —que vinculen tradicionalment espais, autors i textos— en l'àmbit de la didàctica i en concret, en el de la didàctica de la llengua i la literatura. En aquest cas, tant si és una activitat preparada i guiada pel docent — plantejada com a esdeveniment puntual que acompanya o complementa el que s'explica a l'aula— com si és una activitat plantejada pel docent i elaborada i treballada a l'aula pels discents, i desenvolupada i executada per ells mateixos, parlem de convertir en llocs literaris (o literaturitzats) espais —monuments, escultures, jardins, parcs...— que ja hi estan vinculats perquè s'han batejat o senyalitzat d'una determinada manera, buscant i aplicant-hi textos literaris que siguin adients per ser-hi llegits durant el recorregut o el passeig. S'analitzaran les rutes elaborades pels estudiants per veure com interpreten i presenten els espais literaris i com incorporen estratègies per a la didàctica de la literatura.

Tomàs Vibot Railakari

Universitat de les Illes Balears

tomasvibot@gmail.com

Els jardins de Raixa. Prosa i vers d'un somni porprat.

Raixa, una de les possessions de referència de la Serra de Tramuntana de Mallorca, és des del 2002 finca pública i, com a tal, oberta al públic. D'ençà s'hi han dut a terme diversos projectes d'adaptació dels interiors per a albergar un centre d'interpretació de la Serra de Tramuntana mentre que als exteriors s'han fet contínues intervencions per tal recuperar la bellesa i esplendor dels jardins projectats entre finals del segle XVIII i principis del XIX.

Històricament la possessió de Raixa passà de ser exclusivament un latifundi agropecuari que arrela en el domini islàmic de l'illa (903-1229 dC) a un habitatge de marcat caràcter italianitzant. L'impulsor d'aquesta transformació fou Antoni Despuig i Dameto (1745-1813), -conegut a Mallorca com "el Cardenal Despuig"- qui a més de convertir les cases i entorns en una residència de descans i esbarjo, hi fundà el primer museu de Mallorca, concretament d'antiguitats clàssiques portades per ell mateix des d'Itàlia. Molts són, per tant, els valors materials d'aquesta finca: arquitectura, disseny de jardins, etnologia, etc., valors que són actualment el motiu pel qual la majoria de visitants hi acudeixen.

Ara bé. La possessió de Raixa i la intensa biografia del seu promotor, el Cardenal Despuig, han generat un cabal literari força important, ja que des de la seva mort molts de viatgers i escriptors que la visitaren deixaren escrites nombroses ressenyes als seus llibres de viatge (Santiago Rusiñol, Gaston Vuillier, J. B. Laurens, Josep Pla, etc.). Per altra banda, jardins, jocs d'aigües, safareigs, camins i miradors també han inspirat una bona partida d'obra lírica, des del romanticisme fins a l'actualitat (Miquel Costa i Llobera, Miquel Dolç, etc.).

Així mateix cal posar de relleu que la bellesa i excepcionalitat de Raixa han fet que el cinema hagi trobat un magnífic espai per a rodar-hi escenes. El cas més rellevant és, sens dubte, el de la pel·lícula Bearn (1982), del director espanyol Jaime Chávarri, inspirada en la novel·la de l'escriptor mallorquí Llorenç Villalonga.

La present comunicació té com a finalitat analitzar la geografia urbana i jardineria de Raixa en clau literària i posa com a exemple la ruta que des de fa una quinzena d'anys s'hi realitza a partir de textos literaris amb finalitats tant didàctiques (ESO, Batxiller i estudiants de grau de Filologia Catalana) com de turisme cultural local. Per tot això, fa una clara aposta de la defensa de la inclusió del patrimoni literari com a part de la informació bàsica que s'ha de facilitar als visitants dels grans monuments illencs.

Arnau Vives Piñas

Universitat de Barcelona

arnau.vives.pi@ub.edu

Records de la costa d'Àfrica, un viatge literari de Jacint Verdaguer del 1883

Jacint Verdaguer va acompanyar Claudi López i Eusebi Güell en un viatge memorable per la Mediterrània l'any 1883. La ruta, a bord del iot Vanadis, el va dur de Barcelona, baixant per la costa de la península ibèrica, fins a les ciutats de Tànger, Alger, Skikda i Constantina, en plena època colonial francesa. En conjunt fou sens dubte una autèntica expedició poc a l'abast de qualsevol en aquella època, en la qual l'autor va quedar fascinat per la diferència que li presentava el món musulmà i nord-africà, i que podem posar en sintonia amb els efectes dels viatges dels romàntics europeus del vuit-cents.

D'aquesta experiència viatgera en va sortir "Records de la costa d'Àfrica. Notes d'una cartera de viatge", redactat en diverses versions a partir d'anotacions fetes durant el viatge en quadern. Fou publicat a partir de 1884, primer en revistes (La Veu del Montserrat, La Il·lustració catalana), i aplegat finalment en volum a "Excursions i viatges", juntament amb altres narracions viatgeres i excursionistes el 1887. Es tracta de la primera gran obra en prosa de l'autor.

La narració, tota una fita per a la literatura de viatges en català, conjumina la mirada romàntica i l'orientalisme —carregat dels interessos i les contradiccions de l'època envers l'Àfrica i l'altre— amb l'interès memorialístic i les formes literàries del jo, però molt especialment amb la geoliteratura.

En aquesta comunicació volem presentar una reconstrucció del viatge verdaguerià pel nord d'Àfrica en forma de mapa literari. S'acompanyarà a més d'una mostra d'elements paratextuals lligats a la història del text, com els dibuixos de l'edició de La Il·lustració Catalana fets pel pintor Emili Sivillà Torres, i altres materials recopilats en el marc de la nova edició crítica en curs d'"Excursions i viatges" que ha projectat Verdaguer Edicions.

Completarem l'exposició amb una valoració en clau geopoètica d'aquesta prosa emblemàtica del poeta de Folgueroles i de les possibilitats que ofereix per a la difusió de la literatura catalana.